

**MEDITATIE OVER DE WARE PRAKTIJK DER
GODZALIGHEID**

OF DER GOEDE WERKEN

door

GISBERTUS VOETIUS

**Meditatie over de ware praktijk der Godzaligheid of der goede werken,
voorgesteld uit Jacobus 2: 12 op grond van het ware onvervalste geloof;
tot ontdekking van schijnheiligheid, schadelijke, overdreven nauwgezetheid en
preciesheid en tot verbetering van het Gereformeerde volk;
tot onpartijdige proeve voor de remonstranten en anderen die met de kerk twistten.**

Eerste uitgave, te Amsterdam voor Cornelis Hendrickfz. Boeck-verkooper op de
Hoeck van De Nieuwe Kerck in De Boeckverkoopers winkel. ANNO 1628.

(Naar de oorspronkelijke uitgave van 1628 in hedendaags Nederlands omgezet door
C. Huisman jr. en C. de Jongste; Gouda - 1976).

Deze uitgave is opgenomen als een aanvulling in het boek: "**Gisbertus Voetius, zijn
leven en werken**", door dr. C. Steenblok, uitgave Gereformeerde Pers, Gouda, 1976,
247 blz. Eerste druk: 1942, bij 'De Banier' te Rhenen.

STICHTING DE GIHONBRON

MIDDELBURG

2018

MEDITATIE OVER DE WARE PRAKTIJK DER GODZALIGHEID OF DER GOEDE WERKEN

**zoals die tot verbetering aan het gereformeerde volk voorgehouden wordt, op
grond van het ware onvervalste geloof.**

"Spreekt alzo en doet alzo, als die door de wet der vrijheid zult geoordeeld worden."
Jacobus 2: 12

De Christelijke religie wordt terecht genoemd *een waarheid en leer, die naar de Godzaligheid is*, Tit. 1 : 1. Zij rust niet in de uitwendige beschouwing van de waarheid, maar - vanuit de ware kennis beginnend - bouwt zij voort en verheft zij zich tot de ware oefening des geloofs en praktijk der Godzaligheid. Hierin eindigt zij ook altijd.

Daarom wordt zij niet alleen bestempeld als een wijsheid over de aller-diepste verborgenheden wegens de allerhoogste gronden van het getuigenis van Gods Woord, ook niet alleen als een zekere en vaste wetenschap wegens de overtuiging door de Heilige Geest, maar ook *als een geestelijke voorzichtigheid, dat is een geschiktheid inzake dingen, die in de praktijk moeten worden gebracht*, Col. 1 : 9, Matth. 10 : 16.

Die twee, de kennis en de praktijk overeenkomstig de kennis, zijn door God samengevoegd, opdat niemand - zichzelf bedriegende - die van elkaar scheidt, om ze daardoor allebei te schaden en te doden, hetgeen nochtans de vleselijke en schijn-Christenen - zoals in vroeger tijden, Judas 4 - ook nu en altijd gepoogd hebben. Daarom hebben de mannen Gods zeer bijzonder geijverd om de ware Godzaligheid - als goud en zilver - te bouwen en te stichten op het ware geloof, dat door de liefde werkzaam gemaakt moet worden.

Hieruit zien wij, dat het één - met name het laatste deel van enige zendbrieven - een natuurlijke gevolg van de Godzaligheid is - en uit het eerste gedeelte afgeleid - ja, noodzakelijk vanzelf daaruit voortvloeit, zoals uit Romeinen 12 : 1 en Efése 4 : 1 is te zien. Nadat de apostel in deze twee brieven uitvoerig gesproken heeft over de gronden en kennis van de religie, komt hij terecht bij de praktijk van het Christelijke leven. Dan schrijft hij hen voor, wat ze moeten doen nadat ze onderwezen zijn in de dingen, die ze moeten geloven.

In sommige brieven worden deze dingen, die een Christen moet doen en betrachten, hier en daar tussendoor gevlochten. In sommige andere brieven wordt dit punt van de praktijk alléén verhandeld - en dat met opzet door de Heilige Geest - zoals Petrus, in zijn 2e zendbrief, de apostel Judas en eveneens Jacobus, in zijn brief hier. Zij dringen sterk aan op de Godzaligheid en op de levendige gestalte des geloofs door de praktijk ervan.

Meteen - ook in dit hoofdstuk - *bestraften zij het misbruik en de vervalsing van het geloof*. Met name wijst de apostel Jacobus dan op enige vleselijke inzichten, waarmee de Christenen in hun dagen de waardigheid van het geloof en de voortreffelijkheid van de Godzaligheid vermengden met of verbonden aan de uitwendige en wereldse hoedanigheden van de mensen. En dat, als zou de waarheid van het geloof, ofwel het dierbare geloof - dat toch helder schijnt dooi haar eigen licht, in haar eigen natuur waardig genoeg is, en zichzelf genoegzaam aanprijst - door haar eigen klaarheid niet schijnen, en daarom haar luister of enig aangenomen opsmuk en oneigen versiersel zou moeten lenen van de mensen, van de wereld, of van deze zienlijke dingen die hier beneden zijn.

Men verwonderde zich dan ook over de rijke, zeer verheven en voortreffelijke personen in de wereld, terwille van hun rijkdom en aanzienlijkheid, hoewel zij slechts begiftigd waren met een klein glinstertje geloof en Godzaligheid; ja, 't kan zijn met blote schildering en de uitwendige vertoning van de voornoemde gaven, en niet meer. Tegen deze mensen zei men wel: "Zit gij hier op een eerlijke plaats". Tot de armen daarentegen, doch rijk in het geloof - als hebbende die kostelijke Parel, waarvan Christus spreekt - tot dezen zei men slechts: "Stáát gij daar"; Jac. 2 : 3. Daarmee verkleinden zij de genade Gods in die armen. Deze houding nu bewijst de apostel te *strijden tegen het geloof van Christus en de wet der liefde*. Ja, hij zegt, dat deze daad alleen maar hun geloof en liefde omver stoot.

Daarop besluit hij tenslotte in het 12e vers met deze vermaning, dat ze - afleggende alle vleeselijke vooroordelen en inzichten - oprecht, heus en eenvoudig, zichzelf zouden conformeren aan en schikken - waardig hun belijdenis en de praktijk van het Christelijke leven - *naar het geloof van Christus en de wet der liefde*. Hij schrijft immers:

"Spreekt alzo en doet alzo, als die door de wet der vrijheid zult geoordeeld worden."
Jacobus 2: 12

Wij dienen in deze tekst twee voorname hoofddelen aan te merken, en wel:

I. De conclusie van de apostel, gedaan bij wijze van vermaning: ***spreekt alzo, en doet alzo***;

II. De reden ervan: ***die door de wet der vrijheid zult geoordeeld worden***.

I. Het eerste hoofddeel van de tekst - de conclusie van de apostel - is samenvattend. Het heeft ook weer twee delen, namelijk: a. *Spreekt alzo*; en b. *Doet alzo*.

Deze twee betrachtingen worden door de apostel Jacobus tesamen gevoegd, zoals ook in andere plaatsen de Heilige Schrift spreekt van: horen èn geloven, Joh. 5 : 24, horen èn doen, Luc. 11 : 28; Jac. 1 : 22, 23, zeggen èn doen, Hand. 1 : 1, woorden èn werken, 1 Joh. 3 : 18. Zij worden samengevoegd als twee algemene hoofdstukken der Christelijke religie, die nochtans een derde te kennen geven, als een zeker fundament waarop zij gebouwd zijn, en als een wortel waaruit zij voortspruiten, namelijk: *het ware geloof*.

Het ware geloof, waardoor onze harten gereinigd worden, Hand. 15 : 9; dat onze overwinning is, waardoor wij overwinnen, 1 Joh. 5 : 5; en dat werkzaam is door de liefde, Gal. 5 : 6, zonder welk geloof "alle dingen, ja zelfs onze goede werken niet anders zijn dan schoon blinkende zonden.

Zo dan, laat déze drie zaken vast blijven: het geloof in het hart, het getuigenis in de mond, en de praktijk in de werken", om met Augustinus te spreken.

Hierop ziet de apostel Jacobus met name en heeft hij zijn oogmerk. Daarom moet hij door niemand - onbescheiden verontrust - als een werkheilige worden nageroepen, als zou hij regelrecht tegenspreken wat de apostel Paulus schrijft in de brief aan de Romeinen en Galaten, waarin deze het ware zaligmakend geloof zeer verheft en ons aanprijst, en dat alleen tot rechtvaardigmaking van de zondige mens voor God. Zo zijn er enigen in vroeger tijden en onlangs geweest - ja, heden ten dage zijn er nog enige slordige theologen - die deze brief een apocriefe brief genoemd hebben, voornamelijk om de stof, die in dit tweede hoofdstuk stond.

Hierop antwoorden wij, dat zij deze brief niet behoeven te vrezen voor hetgeen vast en

bondig is; noch behoeven zij met een onbescheiden ijver tegen haar ijdele verschrikking en schaduw vechten.

Immers, Jacobus veracht het geloof niet, maar strijdt heftig voor de waarheid en de waardigheid ervan. Hij wil daarop goud en zilver, de edele praktijk van het Christelijke leven, bouwen, Jac. 2 : 1, zoals ook Judas spreekt in vers 20: "Bouwt gij uzelf op uw allerheiligst geloof". Zó ver is het er vandaan, dat hij het geloof vergeet of veracht, dat hij het geloof juist legt als het fundament, waarop al onze Godzalige betrachtingen moeten zijn gebouwd.

Voorts dient bekend te zijn, dat Jacobus een andere zaak voor heeft. Hij wil een geheel andere weg ingaan dan Paulus. Want Jacobus heeft niet het voornemen te leren, waardóór of hoe wij gerechtvaardigd en tot erfgenamen worden gesteld van het eeuwige leven, wat Paulus' hoofddoel was. Maar omdat dit reeds als bekend opgenomen was en zó duidelijk was, alsof het met de stralen van de zon geschreven was, dat wij alléén door het geloof gerechtvaardigd worden, zo verklaart Jacobus nu - als noodzakelijk tegen de verwaande, dartele, vleselijke roemers en pochers van het geloof, dat zij echt misten - wat het ware geloof is, waardóór en hóe het onderkend wordt, zoals door ons in den brede tegen de papisten is bewezen.

Dus Jacobus spreekt de apostel Paulus niet tegen. Hij stoot het geloof niet om, noch de vrucht ervan tot rechtvaardigmaking. Hij vernietigt het geloof ook niet indirect; evenmin doet hij het te kort. Noch vermindert Jacobus het geloof in zijn rechte waarde, als hij zo heftig aandringt op de kenmerken van het geloof, namelijk: de werken der Godzaligheid. Evenmin doen Petrus en Judas dat in hun brieven, als zij de nadruk leggen op het Christelijk leven.

Zo is het in het minst ook niet het voornemen van onze Gereformeerde leraars, om het geloof of de rechtvaardigmaking noch de loutere genade Gods te verduisteren, als zij deze brief uitleggen of preken volgens de methode van Jacobus, daarbij sterk aandringende op de Godzaligheid en inscherpende de eenvoudigheid van het geloof. Juist strijden zij er geweldig voor op deze wijze en met deze wapens. Zij voegen dingen samen, die betrekking op elkaar hebben, zoals het ware geloof en de Godzaligheid, die in onderlinge relatie en opzicht tesamen staan; evenals zij, die op Paulus' wijze of methode handelen over het geloof, zoals Judas te kennen geeft, Judas : 3.

Spreekt alzo en doet alzo.

Deze toepassende vermaning heeft twee leden, zo zeiden we. Want hoewel wij niet mogen scheiden, hetgeen de Heilige Geest samengevoegd heeft, zo mogen wij het nochtans wel onderscheiden.

In het eerste deel hebben wij het spreken zelf: "spreekt" - in het tweede de wijze waarop dit gedaan moet worden: "alzo".

Wat het spreken en de manier van het spreken in het algemeen betreft, hierover zullen wij nu niet opzettelijk handelen. Onze tekst vereist het ook niet; daartoe geeft echter het derde hoofdstuk een ruim veld.

Wij komen dan tot het beleid van het spreken, en zullen alleen aandringen op het "alzo". Spreekt niet, zo wil Jacobus zeggen, al naar gelang de wereldse gelegenheden dat soms vereisen of met zich meebrengen, maar volgens het voorbeeld van de Wet; spreekt "alzo" daaruit en dienovereenkomstig; op de wijze, die vereist wordt door de Wet en de Wetgever, van Wie hetgeen komt, wat de mond spreken zal. Dat wil zeggen:

1. ware, goede, rechtvaardige, heilige dingen te spreken;
2. waar, eenvoudig, volkomen en oprecht;
3. vrij zonder schroom of schrik, spontaan, ongedwongen;
4. gaarne en gewillig.

Dit alles, omdat ook dikwijls - niet zo nu en dan eens, maar altijd - Gods eer, onze troost en de stichting van onze naaste eraan verbonden is. Dit zeg ik, omdat er een groot bedrog gelegen is in ons hart, zowel in het zwijgen als in het spreken, Jac. 1 : 26. Zo dient alle ijver aangewend te worden, om deze bedriegelijke weegschaal in evenwicht te brengen en te houden, aangezien hieronder dikwijls een wereld vol ongerechtigheid schuilt, Jac. 3 : 6.

Daarom, het "alzo spreken" heeft voornamelijk in tweeërlei terrein plaats.

- Ten eerste in de openbare belijdenis van de waarheid, die naar de Godzaligheid is
- en voorts in persoonlijke redevoeringen en gesprekken.

Ten aanzien van de openbare belijdenis van de waarheid dient de volgende regel in acht te worden genomen en deze leer te worden gesteld. Men behoort zeer voorzichtig toe te zien, óf men ook, waarvan men en hóe men zijn getuigenis doet, en of die geschiedt overeenkomstig de vier voorwaarden, die zojuist genoemd zijn.

Spreekt daarom alzo en zwijgt niet; want op die wijze te zwijgen is schadelijk. Spreekt de waarheid en belijdt de waarheid naar de made der gave van de Heilige Geest, die de Heere u toegedeeld heeft en op die wijze, zoals te voren is gezegd. Behoudt, wat ge hebt; strijdt voor de waarheid en houdt het licht van het Evangelie voor, zonder dat te verbergen uit slordigheid of vrees of uit vleeselijke wijsheid. En dat, zonder het minste deel van de waarheid te verkopen of weg te werpen; hetzij door ongerechtigheid haar onder te houden, hetzij terwille van iemands gunst haar te besnoeien. Belijdt echter de waarheid en sta haar voor:

Tot de allerminste artikelen toe - met hun grondstellingen en leringen die eruit voortvloeien -- of met even zoveel woorden of door een noodzakelijk en Goddelijk gevolg in het woord vervat, volgens de wijze van leren van Christus, Matth. 22 : 29, 31, 32. [tekstverwijzing klopt niet] Tot de allerminste en laatste gevallen der consciëntie toe, ***zoals de Tien Geboden van de Catechismus en onze theologen uit het Woord van God hebben verklaard, en dat ook naar Christus' methode van leren***, Matth. 5 : 21 - 22 en 1 Joh. 3 : 5, Rom. 7 : 7.

De reden hiervan is, dat de gehele waarheid en al de bevelen, die in de Heilige Schrift zijn vervat, door God Zèlf zijn ingegeven; zij zijn als goud, zevenmaal doorlouterd, kostelijker dan vele duizenden stukken goud, zoeter dan honig en honigraten; zij bevatten de woorden en vertroosting van het eeuwige leven. Daarom staat het ons toe, op die alle acht te geven, die te belijden met de verstandige. Want "zo wie dan een van deze minste geboden zal ontbonden, en de mensen alzo geleerd zal hebben, die zal de minste genaamd worden in het koninkrijk der hemelen", Matth. 5 : 19.

Want de gehele waarheid Gods is alle onderzoek, liefde en genegenheid, omhelzing en aanneming waard. Ja, *alle Woorden Gods* moeten overgaan in de werken en praktijk. Maar, "daar wij toe gekomen zijn, laat ons daarin dezelfde regel wandelen", Filipp. 3 : 16. Het is dan ook allesbehalve nodig, dat wij met grote omzichtigheid toezien, óf wij

belijdenis gedaan hebben en waarvan en hoe.

Deze aanmerking dient dan tot bestraffing te worden toegepast op hen, die het al eens zijn, wat en hoeveel zij - of anderen - van de waarheid belijden, daarvan toegeven, opgeven, laten vallen met hele artikelen of grondstelling ervan.

Tot bestraffing ook van hen, die daarover zwijgen of spreken, daarvan wat afsnoeien of bijplakken en er niet om geven, hoe zij handelen met Gods waarheid, hoe en wat zij ervan belijden. Zo zijn daar: nicodemisten en neutralisten, "onder-en-tussenaars" en politieke theologen - zoals zij zich zelf ten onrechte noemen - die daarvan ook voorwenden een zekere verkeerde neutraliteit, vrijheid om te profeteren, gematigdheid en moderate theologie, vrede en onderlinge verdraagzaamheid.

Dat zijn hun termen, die zij thans gebruiken, zoals eertijds in Hoogduitsland men zeer onbescheiden aandrang op deze onderlinge verdraagzaamheid. Ook drong men uitermate hierop aan tijdens de beroeringen in onze kerken. En wel zodanig, dat ze de rechtzinnigen daarom niet alleen preciezen noemden, maar hen ook hebben vervolgd, omdat ze de raad van de apostel niet konden verwerpen: "Ik bid u broeders, neemt acht op degenen, die tweedracht en ergernissen aanrichten tegen de leer, die gij van ons geleerd hebt en wijkt af van hen, want zulken dienen onze Heere Jezus Christus niet, maar hun buik, en verleiden door schoonspreken en prijzen de harten van de eenvoudigen", Rom. 16 : 17 en 18.

En dit alles geschiedt door hen onder de dekmantel van: de Godzaligheid voort te zetten - namelijk de liefde tot God en onze naaste - hetgeen echter de arglistigheid en doortraptheid van het woeden van de duivel is. Zij staan neutraliteit voor, om te leren wat men wil; vrijheid, om te mogen profeteren volgens de gesteldheid van het gemoed; verdraagzaamheid, om in zulke hoofdzaken der religie het verschil te delen. Zij zijn het, die, wat niet al willen in voeren, alsof de ware Godzaligheid ook niet bestond in een heilige volkomen en oprechte belijdenis en voortplanting der waarheid met een Goddelijk en Christelijk leven.

Maar hoe kan het dan in dit opzicht waar zijn, wat Nazianzenus zegt: "Daar leeft men kwalijk, waar men van God niet recht gelooft"?

Nu wat betreft de dekmantels en de vernuftige uitvluchten, die deze verdraagzame - of liever gezegd lauwe - theologen voorwenden. Zij doen dat, om het licht der waarheid te versmoren een te dempen en om tot geen welomschreven belijdenis te komen. Wij moeten deze dingen thans niet onderscheidenlijk onderzoeken; misschien op een andere tijd, zo de Heere wil; het is genoeg, dat ze nu aangewezen zijn.

Laat ons voortgaan tot de verhandeling van het volgende. Aldus schuiven zij hun kort en bondige belijdenis af, doen daar het zwijgen toe, wanneer het Woord van God zegt: "spreekt alzo".

Dus veel heb ik gezegd over het spreken op het eerste terrein: *de openbare belijdenis van de waarheid*.

Het tweede gaat over de *persoonlijke gesprekken: "Spreek alzo"*.

Hieruit hebben wij te leren, dat wij in vertrouwelijke gesprekken en alle andere toespraken onze tong moeten breidelen en haar niet te veel moeten toegeven. Men mag niet alles uitspreken wat men wil; maar "alzo", niet anders; juist "alzo" gepast, niet meer en niet minder.

De redenen, die hiertoe kunnen worden aangevoerd zijn de volgende.

Er wordt een zekere harmonie vereist en een liefelijke overeenstemming van het hart met de mond en van de mond met de werken. Wij maken monsters van onszelf, wanneer het hart zó denkt en de tong anders spreekt en wanneer onze werken niet zo

goed zijn als onze woorden.

Gods gebod gaat zowel over de woorden van onze mond als over de gedachten van ons hart. Hij heeft gezegd: "Behoedt uw hart boven al wat te bewaren is, want daaruit zijn de uitgangen des levens, Spr. 4 : 23. Hij heeft ook gezegd: "Wie is de man, die lust heeft ten leven, die dagen liefheeft, om het goede te zien? Bewaar uw tong van het kwaad, en uw lippen van bedrog te spreken", Ps. 34 : 13, 14. Dat heeft David beoefend, als hij zegt: "Ik heb mij voorgenomen, ik wil mij hoeden, dat ik met mijn tong niet zondig, ik wil mijn mond betomen". Het betaamt de Christenen dus niet, die precies en zeer weloverwogen spreken moeten, dat zij hun tong te veel de vrije loop laten.

Daarom moet deze leer dienen tot een scherpe bestraffing van hen, die menen dat het genoeg is als zij wèl doen, hoewel zij juist niet zo "exact en nauw op de kerfstok" spreken, zoals zij het noemen. Daarom breken zij uit in ruime, losse, lichtvaardige, dartele, vuile, ijdeluitige, wereldse toespraken, zotternijen en ongezouten klappernij. Zij wenden dan het excuus aan, dat men niet altijd gebonden is gepast, eerlijk en stichtelijk te spreken.

Het is waar, dat er een zeker heiden ergens zegt: "Wij hebben wel onbeschaamde woorden over ons, maar ons leven is goed". Hier brengen wij tegenin:

Wie gelooft dit? De heilige apostel Jacobus niet. Die zegt uitdrukkelijk: "Is het, dat iemand onder u denkt dat hij godsdienstig is, en zijn tong niet in toom houdt, maar zijn hart verleidt, zulk een godsdienst is ijdel".

Moeten de tong en de reden van onze mond dan aan de duivel worden opgeofferd en niet aan God?

En staat er niet geschreven in het Woord des Heeren, dat wij "alzo spreken" en tot zulk een spreken verplicht zijn? Christus zegt immers zelf zo beslissend: "Maar Ik zeg ulieden, dat van elk ijdel woord, hetwelk de mensen zullen gesproken hebben, zij van hetzelfde rekenschap zullen geven in de dag des oordeels", Matth. 12 : 36. En de apostel vermaant ons: "Uw woord zij te allen tijde in aangenaamheid, met zout besprengd - van Christelijke voorzichtigheid - opdat gijlieden moogt weten, hoe gij een ieder antwoorden moet", Col. 4 : 6.

Elk mens, tegen wie wij spreken, ziet ons voor een Christen aan. Wat past ons beter dan dat wij Christelijk spreken? Derhalve is hier het spreekwoord en gewis gezegde op zijn plaats van een zekere filosoof tegen een jongeman, die netjes gekleed en - zo het scheen - van deugdzaame ouders afkomstig was, maar oneerlijk kwaadsprak: "Spreek zoals ge gekleed zijt, of kled u zoals ge spreekt".

Evenzo zeggen wij tot de Christenen, die met Christus' gerechtigheid bekleed zijn, dat ze "alzo" spreken, zoals ze gekleed zijn, of aflaten zich te kleden met de Christelijke naam en belijdenis, dat ze overkleed zijn met de gerechtigheid van Christus, hetgeen Jacobus uitdrukkelijk wil, Jac. 1 : 26.

Veel is er dus gezegd van het eerste deel van de vermaning: "spreekt alzo".

Nu volgt het tweede: "Doet alzo".

Velen zeggen veel, maar dóen niets, zoals Christus spreekt over de farizeeën: "Daarom, al wat zij zeggen dat gij houden zult, houdt dat en doet het; maar doet niet naar hun werken; want zij zeggen het en doen het niet", Matth. 23 : 3. Velen doen wat, zonder acht te geven op de wijze waarop zij het doen. De apostel vermaant ons daarom duidelijk: in de eerste plaats, om het te doen, indien wij het nalaten en in de tweede plaats, om het juist te doen, indien wij het niet behoorlijk doen.

Het eerste stuk staat ons thans te behandelen, namelijk dat het Christelijk leven niet

alleen bestaat uit de kennis en de belijdenis van die zaken die wij geloven en doen moeten, maar vooral in de dadelijke uitvoering en praktijk zelf van de Godzaligheid: "Doet alzo". Hoewel het bij alle Christenen buiten kijf behoort te staan, zullen wij - opdat deze leer des te dieper wortele in onze harten - nochtans kort de praktijk der goede werken bewijzen. Want; hierover handelt de apostel in het bijzonder. Wij voeren dan ook de volgende vier redenen aan.

1. Met uitdrukkelijke plaatsen van de Heilige Schrift: "Is het dat gij het weet, zo zijt gij zalig als gij dat doet"; zegt Christus, de mond der waarheid, Wiens woorden alle werken werden. Joh. 13: 17, Luc. 11 : 28, Jac. 1 : 22, 23, 24, 25, Matth. 7 : 21.
2. De zaligmakende leer is in haar eigen natuur niet alleen beschouwend - zwevend in de hersenen - maar ook werkzaam. Zij moeten worden gepraktiseerd en betracht. Zij wordt niet alleen een wijsheid genoemd, maar ook een voorzichtig wandelen, zoals wij in het begin zeiden, Ef. 5 : 15. Zij is ook niet gelegen in woorden, maar in de kracht, namelijk van de Godzaligheid, 1 Cor. 4 : 20. Zo merkt ook Cyprianus, de oudvader, het aan, als hij zegt: "Hij, die de waarheid des geloofs heeft, behoude metéén de Godsvreze." De voltrekking - wij spreken bij wijze van bewijs en uitwendige kenmerken - en volmaaktheid van de ware godsdienst en het geloof, hetgeen wij belijden, bestaat dus in de praktijk van de goede werken, Jac. 1 : 26, 27, en 2 : 22, 1 Joh. 2 : 3, 4, 5, 6.
3. De gelovigen zijn en worden beschreven als zodanigen, die iets doen en werken, als gedreven door de Geest van Christus. Indien gij mij dan vraagt, wat een Christen is? Paulus zal u antwoorden. Hij schrijft: "Die van Christus zijn, hebben het vlees gekruisigd met de bewegingen en begeerten. Indien wij door de Geest leven, zo laat ons ook door de Geest wandelen", Gal. 5 : 24, 25. En Ezechiël vergelijkt de gelovigen bij vruchtbare bomen, waarvan de bladeren niet verwelken noch de vruchten verrotten, Ez. 47 : 12, terwijl David hetzelfde bezingt in Ps. 1 : 3. Ja het zijn zulke bomen, die nog vruchtbaar zijn in hun ouderdom, Ps. 92 : 15. En Jesaja profeteert van de Christenen, dat ze in hun wandel zó uitnemend zijn van heiligheid en Godzaligheid, dat men ze als met de vinger aan zou wijzen onder de heidenen; en wie ze zag, zou ze kennen, Jes. 61 : 9. En in der waarheid, zo heeft ook Tertullianus de oude Christenen met dit getuigschrift versierd, "dat ze niet alleen met woorden, maar ook met werken geleerd hebben". Zo was dit ook de beschrijving van de Christen in de eerste kerk, dat hij niet alleen Christen in naam, maar ook in de daad en waarheid was: "die door de kennis en leer van Christus in stilheid en zedigheid, rechtvaardigheid en verdraagzaamheid van de tegenheden van het leven, uitnemend was in de Godzaligheid en belijdenis. van de enige ware God"; aldus Eusebius.
4. Deze praktijk der Godzaligheid ligt opgesloten in alle geestelijke zegeningen, alle hulpmiddelen tot de genade, alle gaven, de delen, de trappen, de middelen - beide de uitwendige en inwendige - de minste met de meeste. De praktijk der Godzaligheid wordt erdoor uitgestort en is *doel* ervan.
Het doel van onze verkiezing is, opdat wij zouden zijn heilig en onberispelijk voor God in de liefde, Ef. 1 : 4.
Het doel van onze roeping is heiligheid, 1 Thess. 4 : 7, welke ook hemels genoemd wordt, Filipp. 3 : 14. Zij vereist een hemelse wandel; dat wij waardig wandelen Dengene, Die ons geroepen heeft, 2 Petr. 1 : 3, Ef. 4 : 1.

Het doel van de gemeenschap met Christus tot de rechtvaardigmaking des levens is, dat de zonde geen overhand in ons hebbe, Rom. 6 : 14, 15, 16, en dat wij in de duisternis niet wandelen, 1 Joh. 1 : 6.

Desgelijks is het doel van onze wedergeboorte of heiligmaking: een radikale besnijdenis van zichzelf van alle werken van het vlees en de kruisiging van de oude mens der zonde, 1 Cor. 6 : 10, 11, Rom. 6 : 5, 6.

Het doel van ons geloof en onze hoop is de reiniging van zichzelf van de vuiligheden van de zonde, Hand. 15 : 9, 1 Joh. 3 : 3.

Om dan deze zaken af te sluiten, vragen wij: ***"Is het doel van het Evangelie en de leer van de grote genade Gods aan de mensen dan niet het verzaken van de goddeloosheid en wereldse begeerlijkheden, en het matig, rechtvaardig en Godzalig leven in deze tegenwoordige wereld?"***, Tit. 2 : 11, 12.

Nu deze leer dus krachtig bewezen is, moet zij *ons tot nut* gemaakt worden.

1. Zij dient vooreerst tot verdediging van onze religie tegen onze tegenstanders. Zwencfeldius durfde eens te zeggen, dat "er geen kracht tot het Godzalig leven in het Evangelie en de sacramenten zou zijn". Zo'n uitspraak zij verre van ons. En wat hoort men anders van de predikstoelen van de papisten dan deze en dergelijke grove lasteringen tegen ons, dat onze leer en religie alle goede werken wegneemt?

Ja, ook de Remonstranten leggen ons deze beschuldiging ten laste. Zij verfoeien de leer van onze kerken, alsof deze een ledig woord zou zijn, vrij en ontslagen van enig werk. Maar in zulk een goede en rechtvaardige zaak als deze is, móeten wij spreken, om ons te verdedigen en de laster te weerleggen.

Immers, nooit kwam zo iets in ons op, wat ons ten laste wordt gelegd; noch ook is zulks door ons gesproken noch geschreven; wèl het tegendeel en dat zeer duidelijk.

Evenmin kan zo iets ook geenszins - zelfs niet door het meest duistere gevolg - uit onze leer besloten worden. Wèl echter het tegendeel, namelijk: de vruchten van de ware en oprechte vertroosting en van de Godzaligheid, hetgeen door de onzen overvloedig bewezen is. Het is voldoende dit met de vinger aan te wijzen, omdat het ontdekken van deze grove lasteringen reeds niet anders is dan het weerleggen ervan.

Het is niet genoeg voor een Christen, dat hij de waarheid kent, ervan spreekt en die belijdt. Nee, hij moet komen tot de praktijk der Godzaligheid. Daarom worden hier velen onder ons bestraft, die slechts schoonsprekers zijn, Rom. 16 : 18. Dat zijn zij, die zeggens zijn en geen daders. Dat zijn zij, die het goed schijnen te menen met de godsdienst, kerk en kerkdienst, maar intussen alleen uitwendige dienaars Gods en hoorders van het Woord zijn en alleen ten Avondmaal komen voor het fatsoen. Misschien zijn het heimelijke vijanden van de kerk en van de Godzaligheid; zoals zij, waarover de apostel met wenende ogen klaagt: "Want velen wandelen anders; van wie ik u dikwijls gezegd heb, en nu ook wenende zeg, dat zij vijanden van het kruis van Christus zijn; Welker einde is het verderf, welker god is de buik, en welker heerlijkheid is in hun schande, welke aardse dingen bedenken", Filipp. 3 : 18, 19. En hij waarschuwt ons, dat de laatste tijden zulke monsters van Christenen zouden geven, die de lusten liever zullen hebben dan God zelf, 2 Tim. 3 : 4.

Tussen deze mensen en de ketters is alleen dit verschil, dat - daar zij allebei het geloof tegenstaan - "dezen redetwisten tegen het geloof en genen leven tegen het geloof", zegt Augustinus. Zij gaan wel elk een verschillende weg, maar zij komen tenslotte op één punt uit. Tussen de schijn-Christenen en de sektariërs of wereldse mensen zit dan dit verschil, dat zij zich nog liever laten noemen met de naam van gereformeerd dan met die van de atheïsten, papisten, mennonieten en remonstranten. Zulken houden het met ons, óf uit gewoonte of kracht van opvoeding, óf omdat zij het voorheen met de

gereformeerden hebben gehouden, óf omdat zij opgevoed zijn door zulke ouders en vrienden die de godsdienst voorstonden, óf uit het voornemen de mensen te behagen. Augustinus zegt zo over deze voorwendsels: "Naarmate de naam van de Christenen in enig aanzien kwam, zo groeide de geveinsdheid van hen, die met de Christelijke naam liever de mensen dan God trachten te behagen".

Voorts voegen zij zich bij ons, omwille van enig uitwendig respect, zoals naam en faam, eer en reputatie in de wereld. Op deze wijze echter verbergen zij God onder hun wegwerpselen en ondeugdelijke dingen. Verder begeven zij zich onder ons, uit een zekere smaak van en nieuwsgierigheid voor het Evangelie, waardoor zij bewogen zij, om liever onder ons te schuilen dan tot de sektariërs over te lopen. Ja, ook menigmaal zijn zij bij ons, uit twist en versmading en met de bedoeling, om de kerk en de goeden te benadelen. Dit zegt de apostel van de predikers uit zijn tijd: "Sommigen prediken ook wel Christus door nijd en twist, maar sommigen ook door goedwilligheid"; Filipp. 1 : 15.

Zij staan de religie voor, evenals de kerk en kerkelijke zaken en de tucht der kerk, de dienst en dienaars. Zij eisen dat, of tenminste verdragen zij zulks, zolang hun zaak met de zaak van Christus overeenkomt of eraan gelijk is. Zolang zullen zij liefde en ijver betonen en over deze dingen druk doende en bezig zijn. Maar als dat ophoudt, evenals de tijden en personen die zij aanzagen, en de gelegenheid voorbijgaat, die zij waarnamen om hun plannen uit te werken, als dit alles veranderd is, veranderen zij zelf ook. Dan nemen zij een totaal andere weg. Zij doen niet alleen geheel anders, maar spréken ook heel anders. Ja, zij betonen zich vijanden te zijn en tegenstanders van hen, waaronder zij tevoren gesteld werden. "Waarlijk" zo zegt Hilarius "dat is het geloof van het Evangelie niet, maar van de tijd".

Dit is de rust van onze vrede en in deze vrede is de bitterheid de aller-bitterste geworden. Onder de Christenen is het dus noodzakelijk met de lantaarn van Diogenes de Christenen te gaan opzoeken, omdat het doen van velen eerder lijkt op de wilde Geuzerij of het Libertinisme in de praktijk - het leven zoals men wil - eerder lijkt op de vleselijkheid en de gehele wereld, dan op de Christelijkheid. Want zoals er Libertijnen zijn in de leer, zo zijn er ook Libertijnen in de praktijk, dat wil zeggen: "wilde Geuzen".

2. Deze leer dient ook tot bestraffing van hen, die - gelijk het schijnt wat beter zijn dan de voorgaande - liefhebbers van de religie en van de kerk zijn, alsook gedurige navolgers en regelmatige bezoekers van de predicaties zijn, die het licht van het Evangelie onder en tegen de sektariërs ijverig voorstaan, maar toch - zo het uitwendig schijnt - niet anders zijn dan beredeneerders, toneelspelers, nieuwsgierigen van de godsdienst en pronk-Christenen. Zij zijn erop uit, veel te willen weten, maar niet om het te geloven en in het hart te drukken om het goede Woord Gods te smaken, Hebr. 6 : 5. Zij bevochtigen het niet, noch wenden het aan tot goed voedsel voor hun zielen. Zij nemen het, om met de lippen de deugd ervan te proeven, maar niet om het in het hart neer te laten zinken. Zij spoelen er hun mond mee, om het vervolgens uit te spuwen; ja, zij boeleren ermee in, hun mond. Zij nemen het, om door dat licht hun verstand te verlichten, maar niet om het hart te veranderen, en te bewegen, zodat de innerlijke boze geneigdheden mochten worden verbrand en verslonden. Zij nemen het, om te redetwisten, maar niet om ernaar te leven. Seneca zegt terecht hierover: "Dit is de aangeboren schurftigheid van de verstandigen: ze willen allen veel liever twisten over dingen, dan er naar leven". En Augustinus - zo zegt hij zelf - ziet, "dat de ongeleerde zich zet op de hemel en hem inneemt, terwijl wij met onze twistredenen ons wentelen in vlees en bloed".

Velen hebben het in de woorden, maar niet in de werken. Zij debatteren veel, maar in de schaduw en het stof, niet in de zon. Zij discussiëren over de religie en over de deugden, maar niet om zich er in te oefenen en te doen hetgeen zij bespreken. Zoals krijgslieden zich laten bekijken en paraderen met hun geweer, zo doen zij dat inzake de religie. Zij strijden echter niet - zodat het zweet en het bloed erop volgt - tégen de zonde, Hebr. 12 : 4, en vóór het geloof, dat eenmaal de heiligen is overgeleverd. Gij moogt ze terecht vergelijken met toneelspelers en goochelaars, die alles nabootsen. Zij maken van de religie een toneelspel en komedie. Zij halen het nieuws uit de couranten, maar hebben de lopende tijdingen van de religie als van verre. En nieuwgehoorde dingen, die hun niet aan het hart liggen en die ze daarom naast zich neerleggen, bepeinzen zij niet meer, noch trekken ze die zich aan, maar zij staan wederom naar wat nieuws. Zij zijn de Atheners gelijk, die zich nergens anders op toelegden dan op wat nieuws te zeggen of te horen zeggen, Hand. 17 : 21. Van hen gaf de gezant der Spartanen dit getuigenis: "Zij weten goed hetgeen recht is, maar zij willen het niet doen".

Zulken vindt men er heden ten dage ook al, die vrij en gezellig weten te kouten over het geloof, de consciëntie en de heiligmaking en ook zwaarwichtig en onderscheiden kunnen debatteren. En enige gelegenheid gekregen hebbende bij de vromen - van wie zij beseffen, hen op deze wijze te kunnen vermaken en liefkozen - zullen zij over hun verstand en liefde tot de waarheid als zodanig roemen en pochen. En om kort te zijn: zij zeggen het fraai en fijntjes, maar het zijn slechts de blote stem en woorden, meer niet. Zo zijn zij, volgens het gezegde van Augustinus "Christus' dienaars niet, maar bespotters wanneer zij zich dienaars van Christus noemen, doch hen verleiden, die ze dienen".

Wat de werken zelf betreft, de wijze, waarop die gedaan moeten worden, volgt nu. Men doe ze "alzo" dat is: *naar de regel van Gods Woord, zoals zij van Christus geleerd hadden*, Ef. 4 : 20, 21, 22. "Gij hebt Christus 'alzo' niet geleerd".

Het moet in dit opzicht wèl gepast zijn, juist "alzo", niet één stipje anders, geen haarbreed bezijden ons leven. Onze zwakheid is echter zeer ruim; zij gaat in en uit, krijgt meerder en minder fijne graden, licht en zwaar, gemakkelijk en moeilijk. Hieruit rijzen de klachten, dat men het "alzo" niet kan doen en dat het zo niet in de praktijk is te brengen. Gods Woord evenwel, laat zulks niet toe. "In het gebod moet worden erkend, wat ge schuldig zijt", zegt Augustinus.

Laat ons daarom Gods zaken niet wegen met menselijke balansen, door te zeggen: dit is te moeilijk, of dit is te gemakkelijk. Want daarom is de *Wet der vrijheid "volmaakt"* Jac. 1 : 25, opdat wij die in haar geheel zouden laten voor wat zij is, zonder eraan af of toe te doen en haar juist "alzo" te doen. Het midden der deugd is een ondeelbaar puntje, het middelste stipje van een perk; als er ook maar iets uitloopt - al is het slechts een titteltje, dan is het een fout en formeel: een zonde.

Hieruit leren wij, dat Gods Woord van ons alle preciesheid eist, volmaakte, uitgezochte, hoogstaande, voortreffelijke en uitnemende zaken en geen middelmatige, nagesleepte en geringe dingen, die voor handen zijn. Want alles dient "alzo" gedaan te worden, niet slordig, maar zó volmaakt, precies en uitnemend, als Gods Woord zèlf is. "Hoor Israël!, onze God is een enig Heere, en gij zult de Heere, uw God, liefhebben van ganser hart en van ganser ziel en met alle vermogen", Deuter. 6 : 4, 5. Dus niet op slappe wijze

- zoals vlees en bloed ons voorschrijft en de wereld ons toezingt
- maar onverschrokken, zeer heftig en geweldig, Matth. 11 : 12; ja, scherp, zoals

onze Catechismus spreekt. [Zondag 44]

Wel maar - zult ge zeggen - als men nu gevoelt, dat men de onderhouding van alle geboden Gods in de hoogste graad niet kan nakomen met zulk een kracht en volkomenheid, wat dan?

Ik moet u dan antwoorden: zijt vergramd op uzelf; klaag over uw zwakheid en verneder u voor de Vader der barmhartigheid, zoals de Catechismus aanwijst in Vraag en antwoord 115. Erken dan ook des te meer uw onvolmaaktheid. Doe echter niet af van de volkomen en precieze wet uws Gods; stel geen ontheffingen van Zijn gebod in om er van te maken wat u goed dunk. Ge zoudt de meest verkeerde conclusie trekken die óóit gehoord is, indien ge, over hetgeen geschiedt, ging argumenteren wat ge eraan zou kunnen doen, in vergelijking tot wat de Heere van u eist; alsof het gezegde niet meer geldt: verander uw doen in hetgeen gedaan behoort te worden.

Deze zaken moeten wij goed onderscheiden, zoals de apostel dat doet. Hij zegt van zichzelf: "Niet dat ik het alreeds gekregen heb, of alreeds volmaakt ben; maar ik jaag er naar, of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik van Christus Jezus gegrepen ben. Broeders, ik acht niet, dat ikzelf het gegrepen heb. Maar één ding doe ik, vergetende hetgeen achter is, en strekkende mij tot hetgeen voor mij is, jaag ik naar het wit, tot de prijs der roeping Gods, die van boven is in Christus Jezus", Filipp. 3 : 12, 13, 14.

De hierboven gestaafde afkeuring dient tot bestraffing van hen, die modderaars¹) en neutralisten zijn wat betreft de praktijk van het geloof, van een goede consciëntie en van de Godzaligheid. Ze zijn slap en lauw, hoewel_ ze toch gehouden willen worden voor uitnemend in de kennis en belijdenis der waarheid. Ze zijn wisselvallig; half één, half ander; links en rechts; half vis, half vlees; niet te los en niet te strak; niet te goddeloos en niet te Godzalig; niet te heilig en ook niet te profaan; wat voor het vlees en wat voor de geest; wat voor de hemel en wat voor de aarde; tweeslachtig; half Christen en half wereldling; een monsterachtige samenstelling, van God en van de wereld; van Christus en van hun wellusten; Zijn dierbare kennis en hun eigen mening; hun zin en de zin van Christus. Tegen zulke mensen spreekt Augustinus zeer treffend: "Hij is niet waard, dat hij Christus lief heeft, die Christus niet alléén liefheeft".

Wij moeten niets afdoen van de geboden van onze God en ook niets van de waarheid, die naar de Godzaligheid is. Het is geen mens geoorloofd iets hiervan te laten vallen of toe te geven, die te verlichten of te verzwaren, die te buigen, te schikken, te binden, te vervormen, aan te passen, te verzachten en te vergemakkelijken. Want wij vermogen niets tegen de waarheid, maar alleen overeenkomstig de waarheid. Het is immers Gods waarheid, die wij in haar geheel de mensen moeten voorhouden, zonder enig toedoen of afdoen. Het is ónze waarheid niet, waartoe wij verbonden zijn, haar u uit te wegen met de weegschaal des heiligdoms - zoals God ons heeft aangegeven - en waarvan Hij de uitdeling ons heeft toevertrouwd.

Er dient een oorzaak te zijn om te bedenken, dat de Christenen hogere gedachten hebben dan die, welke bestaan in de uiterlijke kerkgang en een redelijk burgerlijke eerbaarheid en niet meer.

Want als men de Christenen eens zou vragen naar alle andere oefeningen der Godzaligheid, die men thuis moet doen - zoals bidden, lezen van Gods Woord, onderwijs aan onwetende huisgenoten, psalmzingen, vasten en dergelijke - dan weten zij daarvan niets af, noch hebben zij er diepgaand over nagedacht. Ja, zo men hen eens iets begon te vertellen over het op geestelijke wijze tot zichzelf inkeren, door

¹ Met "modderaars" wordt hier gezinspeeld op de "moderaten" (= gematigden).

inwendige overpeinzingen, zoete meditatie, hemelse beschouwingen, alleenspraken en samensprekingen van de ziel met Christus, onderzoek van de consciëntie met onuitsprekelijke zuchtingen, uitschietende gebeden dan zijn het voor hen zaken van een andere wereld, vreemde termen en - als raadselen - ongehoorde nieuwigheden, als zou David in zijn eigen praktijk - als met zijn eigen hand - ons niet daarheen hebben geleid, Ps. 1 : 2, Ps. 119 : 23, Ps. 16 : 7, Ps. 42 : 4.

Wat moet men hen dan zeggen? Zeg hen, dat men in zijn gehele leven, in al zijn handelen, dagelijkse omgang, in alle particuliere beroepen, ambten en bedieningen, godsdienstig en consciëntieus moet zijn, tot de minste gevallen toe, tot de gedachten, opwellingen en ritselingen van het hart toe, welke strijden tegen het tiende gebod; ja, zelfs tot de minste gelegenheden der zonde, tot de schijn des kwaads, tot de twijfelachtige en verborgen fouten, tot één ijdel woord toe, hatende ook de rok, die door het vlees besmet is; ja, nalatende hetgeen op zichzelf niet kwaad is, terwille van het geweten van een ander, 1 Cor. 10 : 29.

Helaas, het is er zóver vandaan, dat zij aan zulk een praktijk nimmer lust noch gedachten hebben gehad. Met hun modderen (halfslachtigheid) en beoefende neutraliteit durven ze zich nog te zegenen en hun zonden te roemen als Sodom. Ja, bovendien durven zij in anderen te bespotten en te verwerpen, wat zij nimmer geweten of geleerd hebben. Zij zijn zo ontzettend lui en onnuttig, dat zij het niet kunnen velen, dat een ander tot zwetens - ja, mogelijk ook tot bloedens toe werkt.

Ziet men dan niet, dat in deze eeuw in ons vaderland - dat krioelt van vleeselijke en half libertijnse mensen - alles wordt uitgewist wat uitgaat boven hun eigen algemene, formele en gewone manier van doen, boven eigen losse en slordige praktijk, of mogelijk boven eigen en gemaakte schijn der Godzaligheid? En dat met allerlei aangegrepen en verzonnen aanmerkingen, als: de theologen zijn te precies; de predikanten zijn te betweterig; zij willen alles naar hun zin hebben. Zij ervaren dit als haat van de theologen.

Voorts voeren zij aan, dat de vromen onder de predikanten en kerkelijken, en hen die zo geestelijk gezind zijn, alsook al dat "consistorie-volk", àl te zwaartillend zijn, àl te lastig. Het schijnt, alsof zij alleen, in de wereld willen zijn. De broeders en zusters - het Israël Gods - zij zouden wel alleen willen wonen.

Wanneer Gods kinderen over al die gruwelen zuchten en klagen, wanneer zij met hun betere wandel de ogen van zulke ruime Christenen verblinden of pijn doen, dan is de slotsom het algemene verwijt, dat zij niet anders zijn dan enkele:

- 1. fantasten, monniken, mennonieten, of
- 2. schijnheiligen, geveinsde kerkheiligen, of
- 3. zuivere broeders, uitgezuiverde zuivere geesten, of
- 4. precieze, bijzondere, eigenzinnige, stijfhoofdige zeloten, mensen, die op zichzelf en onverenigbaar zijn.

(1) Wat het eerste verwijt betreft, dat Gods kinderen fantasten, monniken of mennonieten zouden zijn - hiertegen behoeft men niet meer te zeggen dan wat de apostel Paulus zegt in 2 Cor. 5 : 13, 14: "Want hetzij dat wij uitzinnig zijn, wij zijn het Gode hetzij dat wij gematigd van zinnen zijn, wij zijn het ulieden. Want de liefde van Christus dringt ons". Zoals in de wereldse liefde niets algemener is, dan dat de liefde en haar genegenheden van de één slechts enkel dwaasheid is voor de ander, die met deze "ziekte" niet behept is, zo gebeurt dat ook in de goddelijke liefde. Laat Paulus vrij ijveren, hij raast, zal Festus de stadhouder zeggen. Laat Christus verteerd worden door de vurige liefde van het huis Gods, Zijn eigen vrienden zullen menen, dat Hij

buiten zinnen is en willen Hem vasthouden, Marc. 3 : 21. Laat David met heerlijke vreugde zijn God loven voor de ark, zijn eigen vrouw zal hem bespotten. Nu, zulke lieden, die iemand in zijn ijveren en oprechte vroomheid willen beschuldigen van fantasie, zullen in het algemeen zelf grillige, opvliegende en betweterige zotte karakters hebben. Hun dwaasheid is het meest bespottelijk en tenslotte wordt hun dwaasheid voor een ieder openbaar, hoe wijs en politiek zij ook menen te zijn in eigen ogen.

(2) Het tweede verwijt, wanneer zij Gods kinderen bespotten als geveinsden en schijnheiligen en dergelijke, is op henzelf toepasselijk - als men deze termen eerlijk zou willen uitleggen - en niet op hen, die zij het aansmeren. Die zo ruim en gemakzuchtig zijn inzake de goede dingen en voorts hun geest laten spelen met die dienstknecht, eten en drinken met de dronkaards, maken zich aan deze wereld gelijk. "Hun deel wordt gezet met de geveinsden", Matth. 24 : 51. Dit geldt niet hen, die zich willen onthouden van al deze zaken, dikwijls onder groot misnoegen en wederwaardigheid van de ondankbare wereld.

Schijnheiligen zijn zij ook niet, die begeren te doen, wat zij Ionen. Schijnheilig zijn zij, die niet speciaal begeren te doen, wat zij zeggen en in het algemeen tonen; ook zij, die - zoals Augustinus spreekt - "Christus in de schijn dienen, terwille van de een of andere gelegenheid of enig inzicht, maar nochtans zeggen, dat zij Hem dienen". Lees maar eens Matth. 23 en overdenk dat voordurend.

Werkheiligen zijn niet zij, die hun geloof met alle ernst krachtig willen maken met goede werken, of uit hun gezonde werken hun gezond geloof bewijzen en nochtans al hun werken vrezen. Maar juist zij, die het werk slechts voor de vorm doen en volgens de sleur, zonder hartelijkheid en vernieuwing, en die zich gerust si ellen op dit nieuw-paapse "opus operatum". Zij pijpen tegen de beste Christenen op, dat het woord en de middelen van deze opweld:ende vermaning hèn nauwelijks aangaan. Volgens hun opvatting zijn zij dus zelf zulke gecanoniseerde heiligen of werkheiligen.

Dit blijkt wel hieruit, dat zij het woord der vermaning in het geheel niet of nauwelijks willen verdragen en het louter beschouwen als scherpslijperij, jaloezie, partijdigheid, bemoeizucht en hoogmoed. Ja, men is zelfs geneigd om degene die vermaant, een proces aan te doen wegens belediging, of zich op hem te wreken. Deze lieden kunnen wij niet beter vergelijken dan met die gemakzuchtige en zachte melksters, die alle hanen met hun gekraai en alle lawaai makende handwerken uit hun stad verbanden, om maar niet in hun slaap gestoord te worden.

Kerkheiligen zijn ook niet degenen die slechts getrouw de godsdienstoefeningen met en in Gods gemeente waarnemen en de welstand voor Gods gemeente zoeken. Zij kwijten zich wat de rest betreft van hun plicht. Slechts door naar de kerk te gaan laten zij zien, dat zij Christen zijn. Voor de rest zijn zij als alle andere goede mensen. Zij begrijpen daarom niet, wat men méér van hen wil hebben. Zij beschouwen hun godsdienstige verrichtingen als afgedaan door naar de kerk te gaan en dan nog wel dikwijls ook, maar meer ook niet. Zij maken van onze God een kerkgod, hetgeen deze spreuk uitdrukt: "In de kerk vroom, want men predikt in de kerk, maar waar men niet preekt, daar ...", enzovoort. Alsof de vreze van onze God ons niet te allen tijde en overal voor ogen moet staan en alsof Zijn schrikkelijke Majesteit niet overal tegenwoordig is, Ps. 139. Een heiden als Anaxagoras zal zulke mensen nog beschamen, die - toen hij in een timmermanswerkplaats kwam - wist te zeggen: "Hier zijn óók goden".

Zoals men wel veel mensen de bijnaam van kerkheiligen zou kunnen geven, zo zou op andere mensen de bijnaam van *zondagsheiligen* goed van toepassing zijn. Met deze

naam moeten echter niet ten kwade aangeduid worden zij, die de godsdienst-oefeningen en de praktijk der Godzaligheid ijverig waarnemen op de dag des Heeren en toch óók alle dagen van hun leven matig, rechtvaardig en Godzalig willen wandelen. Maar deze benaming geldt veeleer voor degenen, die - met een zondagsgezicht - op de zondag zich onder het volk Gods voor de Heere vertonen. Zij willen daarmee als het ware voor godsdienstig gehouden worden, zonder dat zij op andere dagen ook maar èrgens in bijzondere kracht der Godzaligheid betonen. Zij gedragen zich naar de tijd en naar de gelegenheid!

Gods Woord vereist echter overal en altijd een nauwkeurig betrachten van Zijn instellingen: "Het zij tijd van voorspoed of tijd van tegenspoed of tijd van arbeid of van vermaak, of wij in- of uitwonen, wij moeten altijd naarstig zijn om Hem te behagen, want Christus is voor ons gestorven, omdat wij, hetzij wij slapen of waken, tesamen met Hem leven zouden"; 2 Cor. 5 : 9, 1 Thess. 5 : 10. Wij moeten dag en nacht de Wet des Heeren overdenken; wij moeten bidden zonder ophouden en gedurig daarin waken met dankzegging. Wij moeten de Heere altijd voor ogen hebben; ja, de bekwame tijd uitkopen.

Het zou ons zelfs tot last en verdriet moeten zijn, dat wij onze tijd zó met de noodzakelijkheden van dit leven moeten doorbrengen, dat wij niet altijd ons oog gericht kunnen hebben op de hemelse dingen om dáármee verzadigd te worden. "De tijd van dit leven is kort"; zegt Hieronymus. "Wat ik nu spreek, wat ik schrijf, wat ik nu verbeter, daarmee vergaat mijn tijd."

Van Titus de zoon van Vespasianus, wordt gezegd dat hij zó goedig geweest is, dat wanneer hij laat in de nacht indachtig werd, niets goeds gedaan te hebben op die dag, hij tot zijn vrienden zei: "Ik heb heden deze dag verloren".

Wij geloven dat de uren, de minuten, de tijd en de jaren van het leven verloren gaan, wanneer wij een ijdel woord spreken, waarvoor wij rekenschap zullen moeten geven'; etc.

(3). Antwoorden wij vervolgens op het derde verwijt.

Degenen die Gods volk aanvankelijk gehaat hebben willen maken, door hen de naam van "zuivere broeders" en "uitgezuiverde zuivergeesten" te geven - de Remonstranten hebben ons die naam eens toegedacht - omdat wij de oprechtheid van de gezonde leer des geloofs behartigden, hebben dat zonder oorzaak en zelfs zonder schijn van recht gedaan. Bij een andere gelegenheid bespotten zij ons - die "zuivergeesten" - met erop te wijzen, dat wij in ons kerkgebod en de Catechismus belijden, "geneigd te zijn tot alle kwaad". Evenwel hebben zij - met deze bijnaam van "zuivere broeders" - Gods volk bij vele onwetenden verdacht gemaakt van perfectisme.

Heden ten dage willen zij ook de naam van Puriteinen en Katharen toepassen op hen, die zich Christelijk proberen te gedragen. Zij moeten echter eens zien hoe gewetensvol dezen dat doen, of hoe dezen de tekst verstaan: "Zalig zijn de reinen van hart", Matth. 5 : 8.

Eén van beiden moet waar zijn, óf de gereformeerden - die de oude zuurdesem willen uitzuiveren en in de lijn van de reformatie wensen te leven - volgen daarin zuiver Gods Woord, óf niet. Volgen zij daarin Gods Woord niet, dan moet hun preciesheid als niets anders dan schadelijk bijgeloof beschouwd worden, die uiteindelijk in ketterij zal overgaan. Dan zou die preciesheid met alle macht van Gods Woord meteen en openlijk tegengegaan en veroordeeld moeten worden.

Volgen de gereformeerden Gods Woord wel en meent een ander, dat hij een goed Christen is en blijft, ook al volgt hij de praktijk ervan niet - zelfs niet van ver of met een louter voornemen of verlangen - dan moet hij voor ons maar eens enige nieuw-

roomse evangelische raden gaan verzinnen, waarnaar die mensen - volgens hun bijzonder kloosterleven - wèl mogen en moeten leven, zonder ons daaraan te binden of onze vrijheid in het minst te schaden.

Dit zou inhouden, dat anderen hun hart en handen moeten reinigen, de oude zuurdesem moeten uitzuiveren, de voeten reinigen, het hoofd, ja, het hele lichaam moeten reinigen, zoals God rein is. Volgens die leer zouden wij dan genoeg doen, als wij nutteloos bezig zijn en - als wij daar zin in hebben - die "zuivere broeders" uitlachen, omdat zij het zo nauw nemen, terwijl wij ons zo breedvoerig en gemakkelijk kunnen bezighouden met politiek en ons kunnen aanpassen aan de algemene loop, zonder ons ervoor in te spannen en ook maar een haarbreed aan onze gewone levenswandel te veranderen. Wel laat dat dan zo zijn, maar let op dít woord: "En in haar zal niet inkomen iets, dat ontreinigt", Openb. 21 : 27.

(4) Komen wij tenslotte bij het vierde verwijt aan Gods volk. Namen als preciezen, zeloten, hardhoofdigen en dergelijke, heeft men - ook weer door de Remonstranten - ook te allen tijde willen geven aan goede Christenen, die juist niet zo gemakzuchtig en lauw van geest wilden zijn, dat zij allen die inbreuk deden op de leer der waarheid of het Christelijk leven - alsook andere vleselijke modderaars - vriendelijk wilden aanzien.

Daarentegen moeten wij eens en voor altijd dit fundament leggen, "dat wij nu al lange tijd de ware benamingen of namen der dingen hebben verloren", zoals Cato eens sprak bij Sallustius.

Wij moeten ons er dus weinig aan gelegen laten liggen, wanneer men de grondslagen der godsdienst als spitsvondige woordentwisten en schooldisputen wil beschouwen, zoals Vorstius en andere remonstranten zich in de afgelopen kerkelijke beroeringen met deze schijn wisten te redden.

Wij moeten ons er evenmin veel aan storen, wanneer men vroomheid spottend aanmerkt als bijgeloof, ingetogenheid als schijnheiligheid, tederheid der consciëntie als strengheid, preciesheid en eigenzinnigheid.

Wat het woord "preciesheid" betreft, dit kan zowel ten goede als ten kwade aangemerkt worden.

A.

1. Als men eronder verstaat een stijfzinnigheid en een drijven van eigen of andere menselijke denkbeelden en instellingen, ja een verzonden godsdienst buiten of tegen Gods Woord in, dan is zoiets buiten alle twijfel geheel verwerpelijk en schadelijk. En wie hier op zichzelf uit wil zijn, apart en als het ware afgezonderd, tot hem mogen wij wel zeggen, dat "hij de Geest Gods niet in zich heeft", Judas vers 19. Ja, zo iemand is bijgelovig en kettters. Zo'n preciesheid hadden de farizeeërs en hun navolgers, namelijk de monniken in de roomse kerk.
2. Als men onder preciesheid ook verstaat het scherp onderzoek, het drijven en strak onderhouden van enkele dingen - die op zichzelf niet kwaad zijn - maar die men ijverig volhoudt met een niets ontziende hartstocht, ingegeven door vleselijke begeerte, hoogmoed en ijdele zelfverheffing - waarbij de naaste onderdrukt wordt - terwijl men andere dingen die belangrijker zijn, gemakzuchtig opneemt, dan is zo'n preciesheid niets anders dan geveinsdheid en zinloze dwarsliggerij. "Zulke mensen kunnen een mug uitzuigen en een kameel verzwelgen. Zij delen munt, anijs en komijn in tien, terwijl zij het zwaarste in de Wet, namelijk oordeel, barmhartigheid en trouw, nalaten", zo

zegt Gerson.

a. Er is echter nog een andere zogenaamde en *slechte preciesheid*, waardoor zo iemand zich met hart en ziel bezighoudt met wissewasjes en scherp let op beuzelarijen, die niets te betekenen hebben. Doch komt men - naar zijn mening - aan zijn eergevoel, zijn achtbaarheid of zijn voordeel, dan staat hij meteen in vuur en vlam en begint hij zich te roeren, zodat hij alles in het werk gaat stellen om zijn punt vast te houden. Ja, hij is voor niemand tot geen enkele aanpassing, schikking en toegeven bereid.

Hij laat zich door niemand overreden, zelfs niet terwille van de orde en het algemeen welzijn van de kerk, hoewel het daarbij toch om Gods zaak, de gezonde leer, de Godzaligheid of de stichting der gemeente gaat. In dat opzicht neemt hij het echter niet zo nauw en precies, maar hij zal hiervan wel zeggen, dat men dat zo nauw niet moet nemen.

b. Het volgende is eveneens een schandelijke ondeugd en geveinsdheid, namelijk door *het ten aanzien van Gods zaak niet zo nauw te nemen*. Men loopt er luchthartig overheen! Maar ten aanzien van de eigen nutteloze beuzelingen is men uitermate streng. O, wat een vleselijke nauwgezetheid en nauwlettende preciesheid! Er is echter nog een andere preciesheid, waarbij iemand nauwlettend toeziet op de kleinste woorden en daden van zijn naaste, waardoor deze in zijn menselijke zwakheid overvallen wordt. Hij bejegt hem dan met hardheid en probeert bij hem nog andere zonden te vinden. Hij bekritiseert en bespot zijn naaste zonder mededogen - zowel heimelijk als in het openbaar - terwijl hij daarentegen zonder moeite zijn eigen dikwijls grove en dagelijkse gebreken over het hoofd ziet; ja, die nog wel verschoont of goed praat.

Maar dit gaat in tegen de leer, die hij geleerd heeft of moest hebben, zie Gal. 6 : 1 - 5, Ef. 4 : 21 - 22, Col. 3 : 12 - 14, 1 Petr. 4 : 8 en Hebr. 5 : 2. "Waarom is men stuurs of streng? Wees streng over uw eigen leven, maar wees verdraagzaam of goedertieren tegenover een ander" zegt Chrysostomus.

c. Soms vindt men hier mensen, die zó precies zijn, *dat zij een bijna volmaakte Christelijke levenswijze aan de dag leggen*, terwijl zij daarbij menen boven alle mensen uit te steken, hetgeen ook hun enige doel is. Daar zijn zij steeds op uit; precies zoals de farizeeërs, sadduceeën en Herodianen loerden op Jezus; de valse apostelen op Paulus; de aanhangers van het pausdom op de eerste Hervormers en de Remonstranten op de leden van de Dordtse Synode, alsook op de regeerders van het land. Zij zijn er op slinkse manieren op uit, of zij soms iets op de een of ander kunnen aanmerken - al was het maar in schijn - om de waarheid en de Godzaligheid daarmee zwart te maken, of op z'n minst haar glans wat te doven.

En als zij niets kunnen vinden, dan zullen zij het niet nalaten iets boosaardigs te verzinnen, of zich door anderen iets te laten wijsmaken, om daarmee anderen te misbruiken en zichzelf te troosten in hun traagheid en slordigheid, door tenslotte te zeggen: "Nu kan men zien, wat voor mensen dat zijn; nu ziet men, wat zij vóór hebben; de een is niet anders dan de ander. Zij deugen niet". Kortom, hier is oorzaak om te triomferen.

d. Dit is óók een kwade bijzonderheid en eigenschap, namelijk *dat iemand zoveel betekenis hecht aan zijn woorden en beleid ten aanzien van kennis en onderwijs*, of aan zijn gewoonte en manier van doen, alsook aan de bepaling en schikking van de

persónlijke omstandigheden in de praktijk der Godzaligheid, alsook aan uiterlijk voorkomen, dat hij ook een ander daaraan wil meten. Ja, hij wil een ander ook zo vormen. Hij zou zijn medemens verachten of veroordelen, als die nu niet precies zo is en doet, zoals hij gewend is of hèm het beste lijkt. Alsof dáárin de grond der kennis, de waarheid zelf, of de kracht en praktijk der Godzaligheid liggen! Johannes de Doper en Christus hebben echter zo'n voorgeschreven wijze van uiterlijke dwang niet opgevolgd, noch zulke bepalingen daarbij in de persoonlijke omstandigheden, Matth. 5.

Van zo'n bijzondere eigenschap gaan ook zulken zwanger, die in een en dezelfde zaak van de waarheid en de Godzaligheid alles precies hetzelfde willen hebben. Zij wensen, dat een ieder dezelfde opvattingen heeft en op dezelfde wijze optreedt als zichzelf. Dat betekent, dat ieder op dezelfde plaats moet staan in de geestelijke strijd en ook in hetzelfde deel van de slagorden; precies dezelfde soorten wapens moet opheffen en gebruiken; en dat dan op dezelfde tijd, overal en bij allerlei mensen en gelegenheden. Dit is eigenlijk niet anders dan een groot behagen scheppen in eigen doen en laten en een giftige blijk van geestelijke hoogmoed. De gaven zijn immers verscheiden; de gemeenten, de gelegenheden en de noden zijn eveneens verschillend. Hiér zal echter iets anders in het werk gesteld moeten worden dan elders om de gemeenschappelijke zaak te bevorderen en de gemeenschappelijke vijand afbreuk te doen.

Als Paulus en Jacobus maar niet tegen elkaar ingaan en als zij maar beiden het geloof in Jezus Christus bevorderen, dan is dat voldoende. Al begint de een van voren en van bovenaf, de ander van beneden uit en van achteren, dit verschil in methode behoeft niemand te verwarren, omdat beiden zich hetzelfde doel voor ogen stellen. De een wil het geloof door liefde krachtig hebben, waardoor men alleen gerechtvaardigd wordt; de ander wil uit de vruchten de kracht en de deugd van het ware geloof bewijzen. De een dringt erop aan - al naar zijn omstandigheid - dat wij alleen door het geloof tot God kunnen komen; de ander dringt erop aan - al naar het zich voordoen van een andere gelegenheid - wat toch dat kostelijk geloof is en waaraan men dat kan kennen, opdat wij in geen van beiden bedrogen zullen uitkomen.

d. Verder bestaat er nog *een vleselijke preciesheid en eigenschap*, waardoor iemand met zijn geleerde en goede opvattingen, met zijn Godzaligheid, voorzichtigheid, goed beleid, getrouwe en arbeidzame dienst, stichting der gemeente, ja met die gemeente zelfs, als het ware een geestelijk alleenrecht tracht te verwerven, zodat hij alleen de man is, naar men zegt. Daartoe probeert hij ook zichzelf en zijn bijzondere leer en levenswijze aan de gelovigen te openbaren. Hij laat inzonderheid de ogen, harten en lovende monden van de vromen op hèm gericht zijn. Hij laat de algemene goede zaak van de waarheid en Godzaligheid zó naar voren komen, dat hij tóch steeds zichzelf daarin laat horen, door zowel Christus als zichzelf te prediken. Hij bezit dan al de gaven van Christus, doet Zijn werk, wint raad bij Hem in als bij zichzelf en werkt daarmee steeds op zichzelf aan.

Hij laat die zaken naar voren komen, waarin hij bijzonder zou zijn, louter om te pronken en boven anderen uit te steken. Net zoals medicijnmeesters en andere bekwame mensen gewoon zijn, bepaalde door henzelf uitgevonden middelen voor zichzelf te bewaren. Maar, -het is toch natuurlijk, alle goed met anderen te delen. De gemeenschap der heiligen vereist immers ook uitdeling en mededeling van al onze gaven en van geheel ons doen en laten.

Hetzij - zo men voorgeeft - dat deze gedragslijn voortkomt uit het overdreven verlangen naar eenzaamheid, hetzij uit gelaten ingetogenheid of teruggetrokken karakter, deze houding is toch verwerpelijk. En degene, die met zo'n eigenzinnig

karakter en gewoonte behept is, kwelt zichzelf vreselijk. Al komt het voort uit luiheid en pochen, of uit eigenzinnige en opzettelijke hoogmoed, zo'n geaardheid moet in hoge mate gehaat en bestraft worden.

Wij moeten ons immers houden aan de wens van de apostel, *dat alle mensen zijn als wij, dat zij allen profeteren*. Niemand moeten wij de middelen onthouden of beletten die te gebruiken, maar veeleer in rijke mate die openhartig in eensgezindheid toedienen. Het is om het even, op wie het meest gezien wordt, van wie het volk het meest afhangt, wie het goede werk aan de orde stelt of uitvoert, als het maar goed gedaan wordt. Het is ons genoeg, als slechts de Heere geprezen wordt, dat Hij in iemand toeneemt, al zouden wijzelf in aanzien achteruitgaan.

e. Dit is ook een kwade nauwgezetheid en eigenschap, *als iemand op grond van wat eigen geestelijke uitnemendheid* - die hij waarlijk bezit of slechts meent te hebben - *anderen openlijk zelfgenoegzaam afwijst en van zich afscheidt*, omdat zij niet zo ver zijn gekomen als hij, zoals ook de farizeeën deden, Luc. 18 : 9 - 14. Van die precieze mensen staat in Jes. 65 : 5: "Blijft thuis en roert mij niet aan, want ik ben heiliger dan gij", Zodanigen willen, dat iedereen precies even ver gekomen is als zij, of anders willen zij die niet kennen of met hem praten.

Zij bezoedelen daarmee echter op een grove manier hun uitnemendheid en laten daarmee die voorname parel der uitnemendheid - namelijk de nederigheid - van hun kroon vallen. Zij vertrappen die parel in geestelijke brooddronkenheid en weelderigheid en scheppen er al te veel behagen in. En als zij er niet op toezien, dan zullen zij uiteindelijk tot scheuring komen en vervallen in schadelijke eenzaamheid. Ja, zij zullen geraken tot de ketterijen der oude farizeeën, Samaritanen, Katharen, Novatianen en dergelijke.

De Satan sluipt in het heiligdom zèlf en probeert in de uitnemendheid der deugd, de uitnemendste van alle ondeugden op te richten. Laten we dan hier de raad van Paulus opvolgen: "Zovelen dan als wij volmaakt zijn, laat ons dit gevoelen; en indien gij iets anderszins gevoelt, ook dat zal God u openbaren. Doch daar wij toe gekomen zijn, laat ons daarin naar dezelfde regel wandelen, laat ons hetzelfde gevoelen", Filipp. 3 : 15 - 16.

f. Er is nog een aller-snoodste, zeer verwerpelijke nauwgezetheid en preciesheid, namelijk *dat iemand zeer scherp, streng en precies, ja met alle krachtsinspanning en tot scheuren toe bijzonder is in zijn slordigheid en ruime levenswandel*. Het is immers evenzeer onwaardig en onduldbaar, dat iemand hoogmoedig is wegens zijn onverstandigheid of zijn zeer platvloerse kennis. Het wordt voor een zeer slechte preciesheid en partijdigheid in de remonstranten gerekend, dat zij - ondanks hun grote onverschilligheid en grenzeloze gematigdheid ten aanzien van de zuiverheid der leer - toch degenen die zich in die ongebondenheid niet konden vinden, juist gingen afscheiden, weren en vervolgen. Het moet immers ook als zeer vreemd aangemerkt worden, dat iemand wèl opgenomen en niet verstoten wil worden door degenen die hij vóór zich ziet lopen, maar hen toch niet wil volgen en evenmin met of naast hen wil lijden. Immers, het is toch zo, dat degene die tekort komt of ver achter blijft, het dáár voor houden moet, dat sterke liefde, gunst en billijkheid jegens hem betoond wordt, wanneer men hem om zijn geringheid of minderheid niet verstoot, maar hem door de kracht der liefde liever verdraagt, dan dat hij achter zou blijven.

Het is waarlijk een bijzonder slechte en nergens toe dienende preciesheid, om zó streng op een ander te letten en zó nauwkeurig op zijn woorden toe te zien, dat wij niet zouden verdragen dat een ander iets prijzenswaardigs of christelijks deed of sprak,

omdat wij het ogenblik ongeschikt achtten om zo iets te doen of te zeggen, hoewel wij dat nèt zo goed zouden moeten doen als die ander.

Het moet hieromtrent niet zo gaan zoals Scaliger opmerkt over de studie van hogere en subtiële dingen. Deze zeer geleerde man zegt: "Wie na middernacht zijn avondeten zal nemen om door te kunnen blokken en zo verbleekt door zijn uiteenzettingen, zal door velen worden bespot, door enkelen worden bewonderd, en waarschijnlijk zal niemand hem hierin navolgen".

Beter is het, de raad van Paulus hierin op te volgen: "Doch daar wij toe gekomen zijn, laat ons daarin naar dezelfde regel wandelen, laat ons hetzelfde gevoelen. Weest mijn navolgers, broeders, en ziet op degene die alzo wandelt", Filipp. 3 : 15 - 16.

Dit zijn de belangrijkste soorten van ondeugdelijke wijsheid, preciesheid, bijzonderheid en eigenzinnigheid.

Laat een ieder zichzelf goed beproeven en toezien, of hij zich ergens schuldig in vindt. Het is niet voldoende, achter dubbelzinnige woorden weg te schuilen en zich onder die dekmantel te vertroetelen. Veel minder nog is het genoegzaam, dat men de deugden gaat bespotten, door de verdraaiing van de woorden en de benamingen die in de Schrift staan. Zo maakten ook de remonstranten de waarheid gehaat, door de termen - als "predestinatie" en dergelijke - te verdraaien en te misbruiken; woorden, die nochtans duidelijk in de Schrift staan. Zo doen ook de vleeselijke kinderen der wereld, door een andere betekenis aan de godzaligheid toe te kennen, daar zij spottend de woorden gaan misbruiken als: "god-heilig, vroomheid, vrome, geestelijk, kerks, broeders, broederlijk". Deze woorden hebben echter in de Schrift een goede betekenis.

B. Aangaande dan de preciesheid, die als een uitermate grote en uitnemende deugd gesteld wordt tegenover de bovengenoemde ondeugden - alsook tegen lauwheid, losheid, onnauwkeurigheid, slechtheid, verslapping en moedeloosheid - die goede preciesheid en deugd is te allen tijde door alle theologen voorgestaan en ten hoogste aanbevolen.

Dit blijkt uit allerlei geschriften, die in het bijzonder handelen over het woord der vermaning en bestraffing, over de zuiverheid van het hart.

Zelfs onder het blinde pausdom hebben degenen, die zich enigszins op de praktijk der godzaligheid hebben willen richten, die goede preciesheid weten te onderscheiden. Laten we horen wat één van hen ervan zegt:

"In uw omgang met anderen moet u uw gezicht niet droevig en donker laten zien, maar wel tevreden, opdat uw conversatie een ander niet tot last is. Houdt u verre van bijzonderheid in plechtigheden, in werken en tekenen der vroomheid, als anderen daarbij aanwezig zijn. Maar hetgeen voor uw ziel nodig is, hetgeen uw staat en christelijk beroep vereist, hetgeen nodig is om deugden te verkrijgen en zonden te schuwen: vreest niet daarin bijzonder te zijn; daarin moet u zich niet aanpassen aan de anderen, wanneer die geen acht geven op hun zaligheid. Verdraagt gij dan liever bespottung en vervolging om uw zaligheid, om de deugden, om Mijntwil".

Laten we dit uit Gods Woord beluisteren, waarin zowel de naam der preciesheid, als de zaak zelf te vinden zijn.

* De naam staat in Ef. 5 : 15: "Ziet toe hoe gij voorzichtig wandelt"; dat is: gepast, precies, voorbeeldig, naarstig, zodat het door en door grondig en innig van alle kanten gedaan zal worden. Een dergelijke betekenis, waarvan wij hierboven gesproken hebben, heeft het woord in Deut. 7 : 6 en in Ps. 135 : 4. Immers, in die plaatsen staat het woord "apartheid", "eigenheid" of "bijzonderheid" in die zin en betekenis, daar er

gesproken wordt over een eigen of bijzonder volk. Evenzo wordt in Tit. 2 : 14 geschreven over een "eigen volk, ijverig in goede werken". Zo wordt er voorts gesproken over "bijzonder", "uitgelezen" en "uitverkoren" in Joh. 3_5 : 19 en 1 Petr. 2 : 9 en 11, Jer. 2 : 3; evenzo over "afgezonderdheid", "gescheidenheid", "verstoken zijn" en "vlieden", namelijk van alle verdorvenheid, Rom. 12 : 2; Ef. 5 : 11; 2 Cor. 6: 17 en 7 : 1.

* De zaak zelf staat in Gods Woord, wanneer een ieder van ons bevolen wordt, *God lief te hebben van ganser harte, met geheel onze ziel en ons gemoed en met al onze krachten*. Ook wanneer ons geboden wordt, naar de volmaaktheid te staan en te lopen, Filipp. 3 : 15, 16, 17; Matth. 5 : 48. Ps. 119 : 1 schrijft voor, om geheel zonder gebrek te zijn. Ps. 119 : 128 wijst aan, op alle geboden Gods te zien en alle valse wegen te haten. En dat altijd zonder onderscheid, 2 Cor. 5 : 9 en 1 Thess. 5 : 10. Maar ook gedurig en tot het einde toe, Rom. 2 : 1 - 16; Hebr. 12 : 1 en 1 Cor. 9. Wanneer ons verboden wordt, noch ter rechter- noch ter linkerhand af te wijken en geen van de minste geboden te ontbinden, Matth. 5 : 20. Want wie in één overtreedt, is aan alle schuldig, Jac. 2 : 10.

Dit wordt ook duidelijk bewezen met de volgende Schriftgedeelten.

- Wij moeten zeer begerig zijn, 2 Cor. 5 : 9; overvloedig, 1 Cor. 15 : 58; 2 Cor. 8 : 7; 2 Petr. 1 : 8; vol en vervuld, meer en meer overvloeiend, Filipp. 1 : 9 - 11. Dus niet zo maar er losjes overheen lopen, maar alles bijbrengen wat men kan, Filipp. 4 : 8. "Want de poort is eng, en de weg is nauw"; Matth. 7 : 13 en 14. Daarom moet men het nauw en strikt nemen, door nauwlettend op zichzelf toe te zien. Alle vrijheid en gemakzucht moet ons onbekend en verdacht zijn. "Want de liefde van Christus dringt ons", 2 Cor. 5, en "het koninkrijk der hemelen lijdt geweld en de geweldigers nemen het in", Matth. 11 : 12. Zo moet men dan de Godzaligheid met alle inspanning, moed, geweld en dapperheid betrachten, zelfs door zijn rechter oog uit te steken, Matth. 5 : 29 en 30.
- Wij moeten ons onthouden van alle schijn des kwaads, 1 Thess. 5 : 22.
- Wij moeten zelfs de rok haten die van het vlees besmet is. Dat is toch een grote preciesheid, door te letten op de kleinste dingen, tot de schijn des kwaads toe, zodat ook het huis vrij zou moeten zijn van verdenking, zoveel als in ons is.
- Wij moeten heet zijn, Openb. 3 : 15; vurig van geest, Rom. 12 : 11; ijverig in goede werken, Tit. 2 : 14; ijverig naar de beste gaven, 1 Cor. 12 : 31. Dat wil zeggen, dat wij boven anderen moeten uitsteken en bijzonder zijn en niet de algemene en gewone sleur volgen. Lauwheid komt in deze zaak nergens van pas, Openb. 3. Maar ijveren in het goede, dat is goed, Gal. 4 : 17.
- In Hooglied 1 worden de gelovigen met maagden vergeleken. En de leraars arbeiden, om die als een onbevleete maagd aan Christus - haar Man - toe te voegen, 2 Cor. 11. Nu staat een maagd zeer op haar eer en wacht zich niet alleen voor de daad maar ook voor de praat, voor zover het haar zorgvuldigheid betreft.
- Zo moeten ook de gelovigen zich zuiveren van alle besmettingen van het vlees en de geest, en hun gehele geest, ziel en lichaam onstraffelijk bewaren, 2 Cor. 7 : 1; 1 Thess. 5 : 23.
- De gelovigen moeten met een heilige apartheid en afzondering in de wereld leven. Zij moeten een geheel bijzondere en tegenovergestelde levensgang leiden dan anderen. Zij dienen overal te proberen, zich te bewegen, als op zichzelf staande lichten en boven anderen uit te steken. Terwille van niemand moeten zij zich aan de wereld of wereldse gewoonten gelijkvormig maken, Rom. 12 : 2, Ef.

5 : 7 en 11. Zodat - als ze gezien worden - men hen kennen kan onder alle andere mensen, Jes. 61 : 6. Zo deed ook Noach in zijn tijd. Chrysostomus zegt van hem, "dat hij zó kloek en dapper was, dat hij een totaal andere weg ging dan die de gehele menigte bewandelde".

Onze gereformeerden muntten gewoonlijk zó uit in hun eerste liefde, dat zij op hun bijzonderheid durfden te roemen tegen hun vijanden en alle naamchristenen. "Vergelijk" zeiden zij, "onze manieren van leven met die van onze vijanden, want daaraan kent men de mensen, zoals een boom aan zijn vruchten. Wij danken God, dat zelfs onze vijanden gedwongen worden enige getuigenis te geven van onze goede handelingen, vroomheid en lijdzaamheid. Zo is het een algemeen gezegde geworden: "Hij zweert niet, want hij is een lutheraan". Eveneens: "Hij drinkt zich niet dronken, want hij is van de nieuwe secte".

- Aangezien zij iets bijzonders en apart moeten zijn, moeten de gelovigen nauwlettend en scherp op hun passen letten. Zij moeten hun weg zeer precies gaan, hun voet bewaren voor uitglijden, toezien op hun hart, mond en ogen.

Dit wordt met de volgende gevolgtrekkingen en redenen bewezen.

1. De gelovigen zijn weinig in getal, daarom behoren zij niet tot de grauwe massa, maar zij zijn iets bijzonders en dat verschaft hun het fatsoen. "Gij zult de menigte niet volgen om kwaad te doen", Exod. 23 : 2. "Wilt gij de massa navolgen", zegt Augustinus, "dan zult gij niet onder die weinigen zijn, die het nauwe pad bewandelen". Dat wij ons niet moeten ophouden met de grote menigte of het merendeel der mensen, leert Christus ons in Matth. 7 : 13: "En velen zijn er die daarop wandelen", namelijk op de brede weg. "Wij kunnen niet ontkennen, dat er meer kwaden zijn, ja zoveel dat men op de dorsvloer nauwelijks koren kan waarnemen. Want wie de dorsvloer ziet, zou kunnen denken dat er alleen kaf is", zo merkt Augustinus op.

2. Een andere reden is deze. De gelovigen zijn door een bijzondere genade en uitzonderlijke kracht van de sterkte Gods van de anderen afgezonderd. Zij zijn uitgezift als het kostelijke uit het snode, Jer. 15 : 19. Zij zijn daarom een bijzonder volk, een Israël dat op zichzelf woont, Num. 23 : 9; Deut. 32 : 9 en 14 : 1 en 2. Daarom moeten zij zich niet gaan gewennen aan een gewone, alledaagse godzaligheid - al naar gelang zich de tijden, plaatsen en gelegenheden kunnen voordoen - maar zij moeten komen tot *een hogere wijze van leven*, zoals Nyssenius het christelijke leven noemt.

3. De aard en gelegenheid van het nieuwe schepsel brengt ook met zich mee, dat het groeit, groter wordt en dagelijks uitnemender en voorbeeldiger. Het nieuwe schepsel is niet tevreden met een geringe of redelijke mate van algemeen geaccepteerde en gewaardeerde uitnemendheid, maar de gelovige streeft naar de aller-volmaaktste volmaaktheid. Zoals ook in de natuur de dingen niet in één stand blijven, zo streeft als het ware alles, moe van onvolmaaktheid, geleidelijk naar grotere volmaaktheid.

Wanneer iemand van zijn ziekte hersteld is, kan en wil zo één niet rusten en tevreden zijn omdat hij nog leeft. Hij zal toch niet zo dwaas zijn te vragen: "Wat wil men nu nog méér van mij hebben?" Maar hij zal juist alles in het werk stellen, om zoveel mogelijk zijn vorige conditie te herkrijgen of nog beter te worden.

"Zo is het ook met de herborene. Hij mishaat altijd zichzelf in hetgeen hij is, opdat hij datgene mocht bereiken, dat hij niet is; want waarin gij u behaagd hebt, daarin zijt gij gebleven. Maar als gij zegt: het is genoeg, zo zijt gij ook verloren", zo zegt Augustinus. Hij gaat van deugd tot deugd, van volmaaktheid tot volmaaktheid, "totdat hij

komt tot de mate der volheid van Christus', Ef. 4 : 13. Hij streeft ernaar, geheel volmaakt te worden, "hebbende geen gebrek", Jac. 1 : 4. Al is hij nog zo goed, hij wil beter en anders zijn.

"Ja, hij is in 't geheel niet goed, die niet beter wil zijn; en wanneer gij ertoe overgaat niet beter te willen worden, dan houdt gij op om goed te zijn", zegt Bernard van Clairvaux.

De gelovigen zijn een spreuk geworden onder de kinderen Belials, omdat men hen als dronkaards beschouwde, zoals David overkwam. Zij zijn tot een spot van iedereen. Zij worden nagekeken en beschouwd als uitvaagsel. Zij zijn als een monster en een vreemd wonder. Hieruit blijkt wel duidelijk, dat zij iets bijzonders zijn en door de massa ook zo worden beschouwd. "Er zijn immers veel christenen die een kwalijk leven leiden. En als onder hen iemand goed wil leven en onder de dronkaards matig wil zijn, die onder de kijkers naar komedies nergens naar toe wil gaan dan naar de kerk, dan krijgt hij het te verduren van de christenen zelf. Zij beschimpen hem en hij moet bittere woorden verdragen, als zij zeggen: "Gij zijt groot, gij zijt rechtvaardig, gij zijt Helis, gij zijt Petrus, gij zijt uit de hemel gekomen". Zij bespotten hem; waarheen hij zich ook begeeft, hij hoort van alle kanten beschimpingen", zo verhaalt Augustinus.

4. De gelovigen moeten zich zó uitnemend maken, dat men - aldus Augustinus - tot hen zal zeggen: "Waarom leeft gij zo? Zijt gij alleen een christen? Waarom doet gij niet,, hetgeen anderen wel doen?" En ook, als zij verder aandringen met het voorbeeld van deze christenen - daarmee de getrouwe christen smorend - zo moet gij toch niet van uw uitnemendheid afwijken. Evenmin moet gij doen als "de luiaards, die - zo zegt Chrysostomus - als zij met velen zijn gaan samenspannen, het volgende aanwenden als een gelegenheidsverontschuldiging voor hun luiheid. Zij zeggen dan: "Wat voor nieuws en bijzonders zal ik volgens die allen kunnen doen? Zal ik mij opmaken tegen zo'n grote menigte en de strijd aanbinden met zo'n volk? Zou ik gaan uitmunten boven die allen? Wat voordeel zou er uit al die partijschap en grote haat voortkomen?"

5. De volgende reden moet er ook nog aan toegevoegd worden, namelijk *dat zó het voorbeeld van onze Zaligmaker Christus is geweest*. Hij heeft gewerkt, terwijl het dag was. Het was Zijn spijs en drank, de wil van Zijn Vader te doen. Hij werd verteerd door de ijver van Gods huis. Hij zei toch: "Leert van Mij", Matth. 11. En Paulus wil, dat wij Hem navolgen. En niet alleen Zijn voorbeeld behoort ons te bewegen tot zodanige ernst en uitnemendheid der godzaligheid, maar óók de moeilijke, enge en benauwde weg en wandel van Zijn verdiensten - tot onze verlossing - die dure prijs! Zulke beweegredenen worden ook voorgehouden in 1 Cor. 6 : 20; 1 Petr. 1 : 13 - 21; Hoogl. 5 : 2; 2 Cor. 8 : 7 en 9.

6. Laat daarbij komen, dat het een bovenmate uitnemende, bovenmate eeuwig gewicht der heerlijkheid is, dat wij moeten uitwerken. Wij kunnen ons toch niet genoeg in uitermate bijzondere heiligheid voorbereiden tot zulk een heerlijkheid! Zouden wij niet begeren, die onverderfelijke, onbevleete en onverwelkelijke kroon te grijpen? Temeer, omdat wij weten, dat wel allen - die in de loopbaan zijn - lopen, maar dat slechts één de prijs ontvangt, 1 Cor. 9 : 24, 25. Daarom moeten wij niet versagen en zo maar wat meelopen met de rest. Neen, wij moeten zó lopen, dat wij de prijs verkrijgen.. Zoals zij, die in de loopbaan lopen of een dergelijke sport beoefenen, zich daarvoor trainen en hun best doen, opdat zij de eerste en de uitstekendste zouden zijn, zo moeten wij - in dezelfde mate als zij - met nauwgezetheid en preciesheid op onszelf letten. Daarbij

kampen zij slechts om een verderfelijke kroon, maar wij om een onverderfelijke.

"Die strijders"; zo zegt Tertullianus, "worden - afgezonderd - zeer goed gedisciplineerd, opdat zij geoefend worden in hun sterkte. Zij moeten zich onthouden en geen lekkere spijzen en sterke drank gebruiken. Zij worden onder druk gezet; hun lusten worden bedwongen; zij worden gepijnigd en vermoeid, maar hoe meer zij zich daarin geoefend hebben, des te meer mogen zij op een overwinning hopen".

En zo zegt de apostel ervan, dat zij dat doen, om slechts een verderfelijke kroon te verwerven.

7. Tenslotte moet ook dit een beweegreden voor ons zijn, dat wij de duivel noch de kinderen der wereld niet voorzigtiger en kloeker laten zijn in hun bezigheden dan wij. Laten wij onszelf niet te schande maken, door nauwlettend toe te zien op ons doen en laten en streven naar uitnemendheid ten aanzien van alle andere dingen, behalve in het godsdienstige.

In alle studies, geleerdheid, kunsten, handvaardigheden en praktijken vereist men, dat die uitnemend, voortreffelijk en bijzonder beoefend worden. De filosoof wil nauwgezet en subtiel filosoferen. De redenaar wil precies, gepast en op besliste wijze zijn rede voordragen. De taalgeleerde let sterk op een woordje, een lettergreep en een letter. De wiskundige zoekt nergens anders naar, dan naar zekere en onomstotelijke bewijzen. De arts zoekt de beste geneesmiddelen op. De raadsman let nauwlettend op zijn verplichtingen en ziet erop toe, dat een overvloedige lofzang zijn pleitrede niet schaadt. Zo let de politicus op zijn gebruiken en voorrechten. De hoveling houdt goed rekening met de regels aan het hof. De soldaat houdt zo goed mogelijk de wacht en hij houdt zich steeds deze stelregel voor ogen: "Men kan nooit teveel toezien, of te scherp de wacht houden". De koopman in zijn handel heeft zich als algemene richtlijn gesteld, om scherp en precies te bedingen, nauwkeurig te rekenen en te betalen. In allerlei andere bezigheden wordt als waardeloos aangemerkt, wat niet precies en nauwkeurig is gedaan in overeenstemming met die vaardigheid. Men hecht ook weinig waarde aan wat algemeen is en niet bijzonder.

Kortom: neemt de nauwgezetheid weg en gij neemt alle wetenschap en kunst weg; zij zijn dan niets meer waard. Zo is er ook geen mooie muzikale zang als er geen precieze harmonie is.

Wat zullen wij zeggen van de ijdelheden der mensen? Met welk een preciesheid zijn de mensen daarmee bezig. Hoeveel aandacht besteedt men niet aan het toerusten, onderhouden en schoonhouden van huisraad, kleding, huizen en hoven? Men vraagt iemand raad over een stofje; en een ieder doet dat op zijn gebied. Men kwelt zijn zinnen, men stoort zijn nachtrust, men doet zijn gezondheid schade aan vanwege deze kwellende bezorgdheid.

De begeerlijkheid der ogen en de grootsheid des levens drijven de mens steeds naar iets bijzonders. Een ieder werkt, om zeer rijk te zijn en overvloed te hebben aan wereldse goederen. En ieder zou graag apart willen zijn in een nieuwe levensstijl en de vlag van zijn hoogmoed boven alle andere willen laten wapperen. Hoeveel zijn er, die boven allen willen uitblinken door veel te drinken in een gezelschap; hoeveel zijn er, die alle eer voor zichzelf opeisen en als het ware door anderen aanbeden willen worden! Er zijn er ook, die alleen willen wonen en geen huizen van eenvoudige mensen in hun buurt kunnen dulden.

Tenslotte, de zonde - in een ieder van ons - zal niet nalaten, om zo groot mogelijk te worden. Zij woelt, om een mens uitnemend en boven mate te laten zondigen, Hebr. 12

: 1, Rom. 7 : 13. De Satan zal niet nalaten, om zijn geestelijke boosheid en zijn uiteindelijke bedoelingen ons te laten gevoelen. Zullen wij dan niet diepte tegenover diepte, ijver tegenover ijver, list tegenover list, uitzonderlijke heiligheid tegenover de uitnemendheid der zonde, uiterste nauwgezetheid tegenover nauwgezetheid stellen? Als de duivel, de wereld en ons vlees alles in het werk stellen, om ons te verderven, zullen wij van onze kant dan niet nèt zo doen, om behouden te worden? Zal dan de godsdienst - de wetenschap van alle wetenschappen - deze hemelse kunst om God te dienen, de grootst mogelijke deugd, slordig beoefend worden, z6 maar, alsof het niets was? Zal dan in en om deze zaak naarstigheid, ijver, dapperheid, ijverige bezigheid, nodige zorg en bezorgdheid en in het bijzonder opvallende godzaligheid veroordeeld en bespot moeten worden?

Dit is één van die verschrikkelijke listen van Satan en van ons bedrieglijke hart, dat de mens wèl begerig, eerezuchtig en jaloers is als het om stiptheid en uitnemendheid in andere dingen gaat, maar dat hij die ijver niet wil tonen als het om Gods zaak gaat. Bovendien kan hij de godzaligheid in anderen niet verdragen.

En zo hij al zèlf godsdienstig wil zijn, dan past hij er toch wel goed voor op, dat hij niet gesmaad en nagewezen zal worden als iemand, die àl te veel op heeft met de godsdienst, die al te veel op zichzelf is en àl te veel boven het gewone uitsteekt.

In deze onbevreesde eeuw wordt immers nergens méér voor gevreesd dan dat men te veel goed zou doen en God te veel zou dienen. Want men leeft zich liever uit in slordigheid en zorgeloosheid.

Het is dan ook nodig, dat wij waken en onze klederen onbevlekt houden. Wij moeten liever alléén ingaan door die enge weg die men begaan moet - naar het voorbeeld van Noach, Lot en Jozua, als dat zo moet zijn - of als één onder duizenden arbeiders, dan in lauwheid meegaan met de sleur van de menigte. Wij moeten, zo veel als in ons is, onze eerste liefde opvatten, ja, verdubbelen en de dagen van Noach ontvlieden, die in het laatste der dagen zullen komen, volgens Matth. 24.

Indien de mensen van deze wereld, de wereldse christenen, de politieke of gelegenhedschristenen, de slappe en lauwe gereformeerden, die zachtaardige en gemakzuchtige pronk-christenen, de deugdpredikers, ja, indien die liefelijk vleiende geesten ons inzake de leer en het leven als onverzoenlijke, lastige, betweterige en hoogmoedige albeschikkingswillen veroordelen, dan zullen wij ons troosten met de raad van Augustinus en zeggen: "Welke woorden hoor ik, zondige knecht? Mijn heer heeft gehoord, dat gij de duivel in u hebt. Hebben zij de heer des huizes Beëlzebub genoemd, hoe zullen zij dan wel de huisgenoten noemen", Matth. 25.

Wij moeten onze blik richten op die wolk der getuigen - de profeten en heilige mannen Gods - die vóór ons deze weg betreden hebben, door eer en oneer. Vervolgd, bespot, kwalijk behandeld zijn zij, die nochtans geen waarde aan de wereld hechtten. Wij moeten steeds bedenken, dat te allen tijde de voortreffelijkheid en uitnemendheid des levens benijd of gehaat is geweest door de grote en ongebonden massa. Zo is het gegaan in die treurige nacht van het heidendom, maar óók in de duisternis van het pausdom.

Vanuit het heidendom kan de redenaar Cicero getuigen: "De natuurkundige Heraclitus zei, dat alle Efeziërs met de dood gestraft moesten worden, omdat zij Hermodorus uit de stad hadden verdreven en er dit over zeiden: "Niemand onder ons steke alleen boven alle anderen uit. Maar als er tóch zo iemand is, dan moet die dat maar ergens anders bij anderen doen!" Gebeurt dat niet bij ieder volk? Haten zij niet allen hèm, die bovenmate de deugd beoefent? Wat zullen wij zeggen van Aristides want ik breng liever het Griekse voorbeeld naar voren dan het onze -: Is hij niet daarom uit zijn land

verdreven, omdat hij bovenmate rechtvaardig was?"

Over deze zaak zijn ook veel getuigenissen uit de tijd van het pausdom, zoals bijvoorbeeld van Nicolaas de Clemangis. Hij zegt: "Deze vleselijke zonen der kerk zoeken noch gevoelen de geestelijke dingen, maar vervolgen meer degenen die naar de geest leven, zoals ten tijde van de rechtvaardige Abel, die door de vleselijke Kain gedood werd. Zo is het altijd geweest en zo zal het altijd zijn op aarde. Degenen, die de godzaligheid gewin achten en die rechtvaardig, heilig, zuiver geestelijk willen leven, zullen altijd bespot en uitgelachen worden. Is iemand eenvoudig, kuis en matig in een of ander gezelschap, die de brede weg en het gladde pad niet volgt, die wordt voor de ander tot een spot en hoon. Hij wordt ook meteen een onnozele, een zonderling, een gek of een huichelaar genoemd"; enzovoorts.

Voor de rest moeten wij de Heere bidden, dat de onzen ten aanzien van zo'n grote zaligheid - nu de zon der reformatie zo hoog staat - niet al te gewetensvol en nauwlettend worden en net doen, alsof zij zoveel goed doen. Maar evenzeer, dat het uiteindelijk niet daarop uitloopt, dat men zou moeten klagen met de oude leraars - zoals Hieronymus - "dat zij een heidens leven leiden onder de christelijke naam". Zo klaagde ook eertijds Bernardus van Clairvaux over de verdorvenheid van zijn tijd: "Wee dit geslacht van de zuurdesem der farizeeërs, hetwelk geveinsdheid is - zo het nog geveinsdheid genoemd mag worden - dat noch door de overvloed kan, noch door de onbeschaamdheid wil verborgen blijven. Ziet, in mijn vrede is mijn bitterste bitterheid. De bitterheid der kerk was eerst bitter door de dood der martelaren, daarna bitterder door de ketterstrijd, maar nu het aller-bitterst door het leven der huisgenoten".

II. Laten we thans het tweede hoofddeel van de tekst bezien, namelijk: de reden der vermaning. De reden der vermaning volgt: "als die door de Wet der vrijheid zal geoordeeld worden".

Hiertoe dienen twee dingen onderzocht te worden:

- a. *Wat onder de wet der vrijheid verstaan wordt; en*
- b. *Wat het betekent, door de wet der vrijheid geoordeeld te worden.*

Het woord "wet" komt in meerdere betekenissen voor.

1. Want het betekent soms de *Wet der Tien Geboden*.
2. Maar het wordt ook wel gebruikt voor *het Evangelie*, Rom. 3 : 27.
3. In ruimere zin omvat het woord wet de *gehele Leer der zaligheid*, hetgeen algemeen zo opgevat, wordt door de Joden. Immers in Ps. 1 : 2 is "wet" gebruikt voor het *gehele Woord Gods*.
4. Het is hier de *wet der vrijheid*, zoals die "de volmaakte Wet der vrijheid" genoemd wordt, Jac. 1 : 25 en "de Koninklijke wet", Jac. 2 : 8.

De Wet der vrijheid wordt zo genoemd, omdat zij als *een Instrument* ons vrijmaakt - daaronder verstaan wij dan het Evangelie of de gehele leer der zaligheid, die ons nu is overgegeven - zowel in het algemeen van de zónde, als in het bijzonder van het juk der ceremoniën en met name ook wel van de overbodige tradities, waarmee de Joden met hun kleingeestige voorschriften zijn begonnen. Hierover leest men in Matth. 5. En de apostel zegt in Col. 2 : 20 en 21: "Indien gij dan met Christus de eerste beginselen der wereld zijt afgestorven, wat wordt gij, gelijk of gij in de wereld leeft, met inzettingen belast? Namelijk raak niet en smaak niet en roer niet aan". "Staat dan in de

vrijheid, met welke ons Christus heeft vrijgemaakt, en wordt niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen", Gal. 5 : 1.

De wet der vrijheid kan ook zo genoemd worden, omdat zij zèlf vrij is, als een koningin vrij gebiedt, bestraft, overtuigt en veroordeelt zonder aanzien des persoons. Daarom mag zij niet omgebogen, aangepast, besnoeid en omgevormd worden naar onze inzichten, verkeerde smaak, of naar de geest van deze verdorven eeuw. Evenmin mag de wet aangepast worden aan dit of dat werelds beroep; noch aan een persoonlijk voorbehoud of zekerheid; noch aan onderscheiden tijden, alsof deze ongerepte en onaangepaste waarheid der godzaligheid tijdgebonden zou zijn. Daarom durven de Rooms en Libertijnen te zeggen, dat de Heilige Schrift slechts een loden regel en een wassen neus is. Nu dan, laten wij hen niet navolgen in het verkeerd opnemen en uitleggen van de leer in de praktijk, noch ons op die manier met hen vermengen.

Door ze, te handelen, zouden we de koninklijke wet - die koningin en heerseres - aan onze consciëntie dienstbaar maken. Dan zouden wij de godsdienst onderwerpen aan de geneigdheden; de eerste deugd van alle deugden onder de laatste en de verfoeilijkste slaaf van alle ondeugden brengen, namelijk de buik. Wij zouden dan onwijsheid en de ijdelheid boven de wijsheid stellen en de leugen boven de waarheid; ja, de hemel zou onder de aarde gesteld worden en de heerlijke God onder de mens, die niets anders is dan een worm en een made. Dàt zou zoveel zijn, als van Christus - ons Hoofd - de staart maken.

Het zou een geheel verkeerde en onjuiste samenstelling en aanpassing zijn, indien Christus, de godsdienst en het christendom aangepast gemaakt werden aan het een of andere beroep en wereldse omstandigheid. Men zou dan bijvoorbeeld te maken krijgen met een politieke theoloog en -christen, een edelmans-godsdienst, een hovelingenreligie of -godzaligheid, een kooplieden- en krijgsliedenreligie of -christendom. Maar - integendeel - men zou zó moeten handelen, dat er gezegd werd: "Hij is een godsdienstige, een christelijke en godzalige politicus, koopman, edelman", enzovoorts. Een ieders persoonlijk beroep wordt immers gevormd, bepaald en afgemeten door het geloof of de godsdienst of het christendom? De dienstmaagd krijgt haar naam van de vrouw aan wie zij hangt; maar de vrouw niet van de dienstmaagd. Evenzo beheerst de religie ons beroep. De godsdienst wordt dus niet bepaald door onze omstandigheid en ons leven, maar andersom: "gebouwd op uw allerheiligst geloof"; Jud.: 20. De wet der vrijheid kan verder zo genoemd worden, omdat zij - met een vrij gemoed, met een zeer verheven geest en met een grootmoedig besluit - door ons moet worden weggedragen uit de vuiligheden en wegwerpselen der wereld, boven de verachte hoop der wereldlingen en boven alle ijdelheid der wereld. Daardoor wordt de wet gebracht tot een ongekende hoogte - ja, tot een koninklijk priesterdom - om als zodanig gehandhaafd en aangenomen te worden, 1 Petr. 2 : 9 en Openb. 1 : 6 en 5 : 10. Want de wet is het edele en koninklijke verstand waard, die alle tegenheden en beletselen moedig veracht.

Dit is een gepaste verklaring, waaruit de volgende zoete overweging voortkomt.

De wet en de dienst van onze God naar het voorschrift van de Wet is niet zwaar, bitter, noch moeilijk te volbrengen of ondraaglijk. Zij is evenmin slecht en verachtenswaardig. Zij is ook geen slavendienst. Zij zorgt ervoor, dat de mensen die God, Zijn wet en dienst geheel zijn toegedaan, ook geen slaven worden. Zij benadelen zich er niet door en ontvangen er geen leed van. Integendeel: de wet is koninklijk; het is de wet der vrijheid - zoals ook Jacobus hier leert - aangenaam en zoet, Ps. 19 : 11. Zij is voortreffelijk en verheven.

Nu dan, indien dit in waarheid gezegd wordt, dan betekent dit, dat het juist vrijheid is, om onder Gods wetten dienstbaar te zijn. Wat is het een grote vrijheid om naar Gods wetten te leven. Zij zijn immers niet geschreven door enig sterfelijk mens, zoals dat het geval was met de wetten van Dracon, die met bloed waren geschreven. Neen, de geboden van onze God zijn in onze harten geschreven met de vinger van Gods Geest. Johannes zegt ervan, *dat Gods geboden niet zwaar zijn*, 1 Joh. 3, namelijk niet zwaar voor de geestelijke mens.

"Hij is een liefhebber Gods, wiens liefde gekruisigd is"; zoals Ignatius spreekt, "want de liefde draagt een last, maar voelt die niet". De gelovigen zijn gebonden aan de wetten Gods, maar zijn nochtans vrijgelatenen des Heeren. Want deze *wet der vrijheid* maakt vrij. Daarom kan - hetgeen de stoicijnen eertijds zeiden van hun wijzen - met veel meer recht gezegd worden van de gelovigen, die onder deze wet der vrijheid en christelijke belijdenis zijn, namelijk: *dat zij de enige vrije mensen in deze wereld zijn*. Ook de apostel brengt iets dergelijks naar voren in 1 Cor. 6 : 12. Want deze dienst en plicht is de ware en volkomen vrijheid des gemoeds, louter voortkomend uit vrijheid, Rom. 7 : 6, en strekkende tot de heerlijk e vrijheid, Rom. 8 : 21.

Want in onze God is geen hardvochtigheid, geen zuurheid, zwaarte, verdrietigheid of droefenis voor degenen, die Hem zoeken, Ps. 38 en Ps. 43 : 4. God is geen onwijze, onvoorzichtige en harde heer zoals Nabal, Faraö en Jerobeam. Het is een koninkrijk, een heerschappij, een kroon, om God te dienen, tot Wiens eer alle werken zijn.

Het is voor de gelovigen, zoals bij Adam, die een heer was over alle dingen, zolang hij God diende; daarna werd hij een knecht van alle knechten, toen hij van de dienst van God afviel.

Want in Christus de Gekruisigde, en in de gemeenschap van Zijn dood en van Zijn opstanding, Filipp. 3 : 10 - 11, is alles weggenomen wat onaangenaam, moeilijk, slaafs en bitter was in de dienst van God. Om ons daarom tot Zijn dienst aan te lokken, zegt Hij: "Mijn juk is zacht, en Mijn last is licht", Matth. 11 : 30. Hij legt ons een last op de schouders, die niet alleen niets weegt, maar zelfs verlicht. Ja, die last is voor hen als de vleugels voor een vogel.

Het is een zeer waardige uitspraak van de martelaar Polycarpus, toen hem - voordat hij gedood werd - gevraagd werd, of hij Christus wilde verlaten en van Hem wilde afvallen. Hij antwoordde: "Zesentachtig jaar heb ik Christus nu gediend en Hij heeft mij nooit leed aangedaan".

En toen Ambrosius in zijn uiterste lag, sprak hij: "Want wij hebben een goede Heere". Waardig is eveneens, wat de koningin uit het Zuiden zei tot en over Salomo - die koning des vredes - namelijk: "Het is een waarachtig woord geweest, dat ik in mijn land gehoord heb van uw zaken en uw wijsheid. En ik heb hun woorden niet geloofd, totdat ik gekomen ben en mijn ogen dat gezien hebben; en zie, de helft van de grootheid uwer wijsheid is mij niet aangezegd; gij hebt overtroffen het gerucht, dat ik gehoord heb. Welgelukzalig zijn uw mannen en uw knechten, die gedurig voor uw aangezicht staan en uw wijsheid horen!"; 2 Kron. 9: 5 - 7.

Dit getuigenis is veel meer van toepassing op Christus, van Wie Salomo type was. Ja, welgelukzalig zijn zij, die Hem dienen en toegelaten worden, om voor Hem te staan.

Zij, die het anders aanvoelen en aldus een valse vrijheid zoeken - waarlijk toch, een zeer ellendige gevangenis ja, die de christelijke vrijheid gebruiken als een deksel voor hun boosheid, 1 Petr. 2 : 16, en tot een oorzaak voor het vlees, Gal. 5 : 13, laat deze slaven voor zichzelf een slaafs koninkrijk behouden. Want zij zijn slaven van alle geneigdheden en lusten, van alle boosheden, tijden en menselijke omstandigheden, zelfs van de aller- schandelijkste. Zij willen niet van God zijn; zij zijn ook zelfs niet

van zichzelf. Hoeveel heren hebben zij wel niet, die over hen heersen, terwijl ze deze Ene niet hebben. Zodoende zijn zij de allerergste slaven, van geen enkele waarde of achting. Terwijl zij zich voor een tijd verblijden over deze valse vrijheid, kunnen zij vergeleken worden met de gevangenen of slaven, die veroordeeld zijn om op de galeien te roeien. Hoewel zij wat opspringen en soms met de boeien huppelen, blijven zij nochtans geketend en slaven.

Deze opmerking moet ons dan dienen tot een bestraffing van vele mensen onder ons, die onze God, Zijn waardige dienst, de godsdienst en de ermee samenhangende praktijk van het geloof en de godzaligheid - door in- en uitwendige oefeningen - zo onwaardig en geheel ten onrechte verdacht houden en maken.

Daarmee maken zij alleen maar zichzelf en anderen bevooroordeeld dat, indien zij zich naar de kerk begeven, belijdenis van hun geloof doen, in de voorhoven des Heeren wonen, afscheid nemen van de wereld en zich reinigen van alle besmettingen van lichaam en geest, 2 Cor. 7 : 1, zij dan de mensen, alle menselijkheid, wellevens en zoetheid laten varen en zich in - ik weet niet wat voor - een slavengevangenis zetten, met knellende boeien en ketenen. Zij menen ten onrechte, dat zij met de heilige dingen Gods zullen geperst, gedrongen en gekweld worden.

O, dat ze toch dit vooroordeel, deze ijdele vrees afleggen en "met alle zachtmoedigheid het Woord ontvangen"; Jac. 1 : 21, opdat zij in hun God en Zaligmaker en in Zijn dienst - die zo zoet en aangenaam is - zoetheid mogen vinden, die zoeter is dan honing en honingraten.

Let tenslotte op, wat wij te verstaan hebben onder deze woorden, namelijk: ***"Gij zult door - of naar - deze Wet geoordeeld worden"***

Met deze woorden probeert de apostel de gemoederen te bewegen. Hij wil als het ware zeggen, dat er ééns een oordeel zal komen, waarin wij allen zullen verschijnen, 2 Cor. 5 : 10. Alles zal komen in het gericht; de Rechter staat voor de deur. Deze zal oordelen - zonder aanzien des persoons - *naar Zijn Koninklijke wet, naar Zijn Wet der vrijheid en Hij zal vrij de ongehoorzamen veroordelen.*

Welk een schat zal daar dan zijn voor een goede consciëntie, als men zal kunnen zeggen: "Gij weet, Heere, dat ik - gerechtvaardigd zijnde door het geloof - een vriend ben geweest van Uw wet en die heb liefgehad", zoals David in Ps. 119: "Ik heb oprecht voor U gewandeld".

In het oordeel zal geen aanzien des persoons zijn. Daar zal men niet geoordeeld worden naar aanzien en kwaliteit, maar alles zal volkomen vrij en in 't openbaar uitgewogen worden.

Gij zult daar niet kunnen antwoorden en evenmin zult gij geoordeeld worden naar uw mening, gezindheid, uitvluchten, uitzonderingen en dergelijke, maar zonder meer naar de Koninklijke wet.

Deze reden over *het laatste Oordeel* wordt dikwijls gebruikt, om de mensen te bewegen, zoals in 2 Cor. 5 : 11, waar zij in het bijzonder "de schrik des Heeren" genoemd wordt. Deze reden moet ons ook aansporen en wij moeten daar *de Evangelische beweegredenen* bijvoegen. Want als die schrik Gods ons niet aanspoort, laat dan de liefde van Christus ons dringen, 2 Cor. 5 : 14. Als Sinai ons niet verschrikt, laat Sion ons dan lokken, Hebr. 12:18-22.

En alle vriendelijkheid en genade, die ons in Christus geschied is, bewege ons alzo te geloven, alzo te spreken en alzo te doen.

En omdat wij van onszelf hiertoe onbekwaam en traag zijn, laat ons dan de goede God

bidden, of Hij ons wil trekken, Hoogl. 1 : 4. Laat dit leiden tot onze bekering, opdat wij leren te handelen naar Zijn welbehagen, Ps. 143 : 10. Amen.

**Gisbertus Voetius. Zijn leven en werken. Door Dr. C. Steenblok
Uitgave de Gereformeerde Pers. 1976**

In 1942 voor het eerst uitgegeven bij "De Banier", Rhenen

Blz. 116, 117

Wet en Evangelie

De zedelijke voorzienigheid Gods, zoals zij ter zaligheid leiden wil, heeft - naar haar inhoud - als hoofdbestanddelen: Wet en Evangelie.

Toch bestaat de Schrift niet alleen uit geboden en beloften, maar ook uit andere delen, doch Wet en Evangelie zijn de tafelen of Instrumenten van het Genadeverbond.

Beide, Wet en Evangelie, komen in ruimer en enger zin voor.

In ruimer zin grijpen zij op elkaar in, maar *in de engere zin staan zij tegenover elkaar.*

Dan is de Wet de zedelijke norm voor de kennis en dienst Gods, *de regel voor geloof en leven*, maar het Evangelie bevat de beloften-inhoud van het genadeverbond.

Het Evangelie zegt, wat Christus gedaan heeft en wat God doet, de Wet schrijft voor wat de mens doen moet.

Het Evangelie biedt het voorwerp en de inhoud van het geloof, de Wet gebiedt de deugd en daad van het geloof. Het Evangelie brengt de leer der verlossing in Christus, de ware religie na de val in objectieve zin, de Wet schrijft de subjectieve religie voor, de godzaligheid en de godsdienst van hart en leven.

Het Evangelie is motief, *de Wet de norm voor het christelijk leven en handelen*. De Wet wortelt in Gods recht, het Evangelie in Gods barmhartigheid evenals het genadeverbond.

De Wet is de uitdrukking van het recht Gods naar buiten en als zedelijke Wet bevat zij geboden die gegrond zijn in Gods natuur en dus onveranderlijk zijn en die dit in Gods wil en welbehagen zijn. En deze laatste zijn ook zedelijk, voorzover zij onder de morele Wet vallen.

De Decaloog bevat de hoofdsom van de zedelijke wet. Deze bevat de Tien Geboden, die weer door God Zelf gestelde verbijzonderingen zijn van de tweeledige Wet der liefde, die tot God en de naaste. De eerste tafel gebiedt de onmiddellijke, de tweede de middellijke dienst van God. De eerste tafel schrijft de religie - geloof en leven - voor als gezindheid, in- en uitwendige handeling. De tweede tafel schrijft voor de zedelijkheid in de menselijke samenleving als gezindheid, in- en uitwendige handeling.

Wet en Evangelie zijn nu de tafelen of instrumenten van het Genadeverbond.

De verbondsvoorstelling

Over het genadeverbond biedt Voetius geen afgeronde leer. Hij omschrijft het *als een verdrag of contract, dat God met de mensen gemaakt heeft, waarin Hij enig goed belooft en hen weer verbindt om na te komen en te betonen, wat Hij van hen eist. Het bevat dus een belofte van Gods zijde en een verbindende plicht voor de mens.*

Het is verder tweërlei, geestelijk en lichamenlijk.

Het geestelijk verbond, waarin God het eeuwige leven belooft, is het werk- of het oude, én het genade- of het nieuwe verbond.

Het genadeverbond wordt omschreven als dat verbond, waarin God ons belooft, dat Hij onze God wil zijn uit genade, om Christus' wil, en wij insgelijks zo aan Hem zijn verbonden, dat wij Zijn volk zijn. Van Gods zijde bestaat het in een genadige belofte en toezegging, dat Hij alleen om Christus' wil onze God zal zijn. De goederen, die de

Heere toezegt, zijn die van het eeuwige leven met de middelen die daartoe leiden, namelijk rechtvaardigmaking, wedergeboorte, geloof en volharding, terwijl ook het recht op de goederen van dit leven wordt verkregen.

Aan de zijde van de mensen bestaat het verbond in een verbintenis, waarmee God aan Zich verbindt om Zijn volk te zijn; dit is door een krachtig geloof en gehoorzaamheid aan de Wet, in oprechtheid voor Gods te leven en te wandelen.

Verder gelden uitspraken als deze: God is niet gehouden om een verbond met de schepselen aan te gaan. Derhalve is alle verbond uit gunst, waarom echter nog niet alle verbond een genadeverbond is. God kan het dienen van Hem (cultus) aan de mensen voorschrijven en gebieden, krachtens Zijn recht over de mens als Zijn schepsel, zonder enige belofte van zegen. Dat wil dus zeggen, dat religie en verbond nog niet hetzelfde zijn.

Het genadeverbond is *het verbond des geloofs*, niet van nature bekend - in onderscheiding met het werkverbond - maar geopenbaard in het Evangelie, waarvan het verbond het voorwerp is. Voor dit verbond kan geen andere bewegende oorzaak bijgebracht worden dan Gods barmhartigheid. Dit verbond belooft meer dan het verbond der werken, namelijk genade en de middelen om het eeuwige leven te verkrijgen. Gods eer wordt door dit verbond meer verheerlijkt dan door de schepping van de mensen. Geloof en nieuw leven zijn - evenals de bevrijding van de schepselen van de dienstbaarheid en het verderf - effecten of vruchten van dit verbond.

In de raad Gods gaat het in orde vooraf aan het werkverbond, terwijl het direct na de val is ingegaan, waarmede de offeranden zijn aangevangen als cultus ervan. De belofte aan Abraham was vernieuwing van dit nieuw verbond met Adam.

Het geloof is altijd de voorwaarde ervan geweest en zonder geloof kan niemand zich verheugen in de voorrechten van dit verbond, terwijl het gebod van het geloof vervat is in het eerste gebod van de Decaloog.

Het wordt - als wezenlijk één voor alle tijden en volken - wat de bediening betreft onderscheiden in oud en nieuw met een tussenverbond tijdens Christus' omwandeling op aarde. Niemand kan uit dit verbond vallen. Het omvat dus wezenlijk alléén de uitverkorenen en ware gelovigen.

- Verder spreekt Voetius ook van een uit- en inwendig verbond, van uit- en inwendig zijn in het verbond, van in en van het verbond zijn, van een uitwendige verbondsgenade en heiliging bij kinderen, tegenover de inwendige genade van wedergeboorte.
- Ook is Voetius van oordeel, dat alle uitverkoren kinderen geboren binnen verbond en kerk, reeds van de geboorte af het beginsel der wedergeboorte ontvangen, maar soms eerst op hoge leeftijd tot bekering komen. Het grootste deel echter van hen die gedoopt of belijdend lid der kerk zijn, is niet uitverkoren en sterft weg in zijn zonden, als alleen uitwendig in het verbond begrepen.
- Tenslotte zij nog opgemerkt, dat Voetius ook schijnt te duiden op een verlossingsverbond, daar hij spreekt van een speciale overeenkomst tussen Vader en Zoon. Anderzijds schijnt hij Christus - tegenover Adam als het hoofd van het werkverbond - als Tweede Adam ook Hoofd en tegengestelde federale wortel te noemen.
- Uitwerking van deze voorstellingen geeft hij echter niet. Zijn verbondsléer is niet afgerond, maar biedt verschillende trekken van de gangbare voorstelling in zijn tijd.
- De drie daden Gods in de toepassing van het heil vinden er hun plaats en

uitdrukking in, evenals de betrekkelijke, zedelijke en inwendig krachtadig werkende en de bovennatuurlijke uit- en inwendige openbaring. In de zedelijke factor treedt het tweezijdig element naar voren, maar overigens blijkt het eenzijdig te zijn. Kon het werkverbond al bestaan door de zedelijke voorzienigheid, het genadeverbond vraagt en omvat meer zoals bleek.

- Het verbond is het verbond des geloofs, terwijl aan Evangelie en Wet, als de instrumenten ervan, geloof en gehoorzaamheid beantwoorden. Ook vraagt de openbaring - als het getuigenis Gods - geloof of toestemming van de mens en biedt de Schriftopenbaring de religie, de kennis en dienst van God. En daarmee ook het beeld van de oude en nieuwe, van de natuurlijke en geestelijke mens; wat de mens is en wat hij zijn moet en wat de Heere van Zijn volk maakt.

Voetius, en de sabbat. Dr. C. Steenblok. 1^e druk Edecea, Hoorn, 1941

Blz. 43 e.v.

3. Decaloog en Evangelie.

Verder dient ook de verhouding van Decaloog en Evangelie onder het Oude en het Nieuwe Testament nader onder het oog te worden gezien.

Evenals de Wet wordt ook het Evangelie door Voetius in een ruimeren en een engeren zin onderscheiden. Zoals beide van elkander onderscheiden en zoo tegenover elkander gesteld worden, is het Evangelie dat deel van de Schriftopenbaring, dat de belofte-inhoud van het genadeverbond omvat. Het bevat dus niet het jus divinum naturale, is niet van nature kenbaar en heeft geen bedreiging zoals de Wet. Ook ontdekt het niet aan zonde, noch in het algemeen direct de zondestaat, noch in het bijzonder in de consciëntie, wat de taak van de Wet is. Maar het openbaart God als Redemptor, Christus als Middelaar, de ganse weg der verlossing in Hem, de vollen inhoud van het nieuwe verbond. Van het Evangelie is de zedewet onderscheiden, die als zedelijke norm de plicht voorstelt. De decaloog normeert dus de handeling, het Evangelie biedt het object daarvoor. De decaloog is norm, het Evangelie motief. Het Evangelie zegt wat God doet, de Wet wat de mens moet doen. Het Evangelie biedt het object en de inhoud van het geloof, de Wet normeert de daad van het geloof. De zedewet normeert na de val de gezindheid met de cultus naturalis in het algemeen en speciaal en de cultus institutus, wat het eerste deel er van, de liefde tot God, betreft. De bijzondere openbaring geeft volkomen het object zo van cultus naturalis als institutus. Het Evangelie doet dit van de specialen cultus naturalis en van de cultus institutus. Het Evangelie onder het Oude Testament wees naar de Christus, die zou komen, en werd voorgesteld onder schaduwen, figuren en voorbeelden.

Het stelde dus evenals het Evangelie onder het Nieuwe Testament Christus, de beloften van het genadeverbond, de materie der resipiscentie als speciale ingevoegd in het algemene credendum voor. En de decaloog normeerde onder Israël het geloof in Christus, de beloften, en de resipiscentie als deugd en cultus naturalis in de specialen cultus naturalis, ingevoegd in de algemene cultus naturalis. En zoals nu het Evangelie onder het Oude Testament de schaduwen, voorbeelden en figuren bevatte, zoo normeerde de decaloog ook de cultus institutus daarnaar. Er was dus onder het Oude Testament een relatief minder geestelijke openbaring der geestelijke beloften en der genade in Christus, dan in het Nieuwe Testament, nu Hij gekomen is en alles vervuld heeft. Daarmede ging gepaard, dat de decaloog substantieel hetzelfde

normeerde onder het Oude Testament als onder het Nieuwe Testament, doch het accidentele, dat specifiek bij de oude bedeling behoorde, is nu weggenomen.

Bovendien diende de voorstelling van de zedewet als wet der werken, niet voorgehouden om die te vervullen, maar dan toch als leer bedoeld, om paedagoog te zijn tot Christus. 'Wegens die strenge voorstelling van de wet of het verbond der werken was onder Israël een geest der dienstbaarheid en vreze, die, ook naast de geest der aanneming, door de ceremoniële wet bleef. Daarbij was de decaloog kenbron der ellende, paedagoog of tuchtmeester tot Christus en regel der dankbaarheid, waar de schaduwen en typen niet alleen de komende Christus aanwezen, doch tevens tekenen waren van aanwezige rechtvaardiging, verzoening en heiligmaking van allen die hen recht gebruikten.

Zo is er in Oud en Nieuw Testament één genadeverbond, één genadestaat, één evangelie en één zedewet (decaloog). Essentieel is alles in beide bedelingen gelijk, doch accidenteel is er verschil in openbaringsvorm. De decaloog als theonome positieve zedewet in het Oude Testament gegeven heeft in verband daarmee in de voorgeschreven cultus institutus en andere externe handelingen een veranderlijk element.

4. Decaloog en christelijke vrijheid.

In verband met dit alles dient ook Voetius' beschouwing van de verhouding tussen decaloog en christelijke vrijheid aangevoerd.

In Christus nl. is de gelovige van alle tijden vrij van de morele wet zelf, wat betreft de strikte en volkomen gehoorzaamheid met de daaraan verbonden belofte van zaligheid en de bedreiging van de vloek. Bovendien is de Nieuwtestamentische gelovige vrij van Israëls ceremoniële en burgerlijke wet. In Christus heeft hij het recht op de door Zijn wetsvervulling voor hem verworven tijdelijke en eeuwige goederen. De christelijke vrijheid, die een geestelijke vrijheid is, sluit naast deze delen verder in, dat zijn consciëntie aan geen enkel menselijk gezag direct en absoluut, zoals aan Gods Woord, doch slechts indirect en relatief onderworpen is, terwijl hij ook vrijheid bezit ten aanzien van de middelmatige dingen, het op zichzelf zedelijk indifferente, de adiafora.

Staanste in de evangelische vrijheid, waarmede Christus hem omgord heeft, is hij echter onderworpen aan de wet der vrijheid en haar leiding (directio), aan de volkomen verplichting tot betoning van dankbaarheid en nieuwe gehoorzaamheid naar de Wet Gods (decaloog) als regel en richtsnoer voor geloof en leven. Zo na als vóór Christus is de zedewet de volkomen norm der goede werken.

Het wezen der christelijke vrijheid bestaat voorts niet in indifferentie en neutraliteit in opvatting, belijdenis en praktijk der ware religie. En evenmin laat zij toe verzwakking van de wet als zedelijke norm of vrijheid van leer en sektevorming (Remonstranten, etc.). Ook ontheft zij niet van alle verplichting tot onderwerping aan menselijke orde en gezag (Anabaptisten, etc.), terwijl zij ook wetenschap en kunst geen vrijbrief geeft om buiten of tegen de beginselen in Gods Woord in te gaan. Van het wezen der christelijke vrijheid is voorts te onderscheiden haar gebruik. En dit is niet vrij, doch gebonden aan de wet der liefde en der voorzichtigheid (prudentia), die de goeden vorm en de juiste maat geven.

Dit gebruik der vrijheid strekt zich niet uit tot het jussieve in de wet, doch tot het permissieve, het terrein van het geoorloofde. Dit geoorloofde omvat dan de adiaphora, het gebruik of ook de onthouding van op zichzelf indifferente uitwendige dingen, waarvan Voetius als de voornaamste opsomt kleding, voeding, huwelijk en ontspanning. Het gebruik en de onthouding nu van al deze uitwendige dingen is

volstrekt niet zedelijk onverschillig, zegt hij. Laten zij in het abstracte, in de beschouwing, op zichzelf, indifferent zijn, concreet, als bepaalde handeling van iemand, zijn zij moreel goed of kwaad, waar zij onder bepaalde omstandigheden, met of zonder exces en defect, plaats grijpen, en dus object der zedelijke beoordeling zijn, en zoo vallen onder het ge- of verbodene der zedewet. Het gebruik der christelijke vrijheid wordt dus eductief of reductief mede bepaald door de zedewet, waarbij dan ieder persoonlijk in zijn consciëntie, krachtens de vrijheid, voor zichzelf, naar Gods Woord en wet zijn zedelijke handeling heeft te bepalen. Zij heeft hierbij echter ook rekening te houden met het gemeenschappelijk gevoelen en de gevestigde praxis in de kring der geloofsgemeenschap geldend.

Er is nl. te dien opzichte ook een bepaald algemeen gevoelen en een vaste gewoonte, de christelijke zede. Deze heeft vanzelfsprekend niet de bindende kracht der zedewet. Zij heeft echter wel, gegrond op consequenties naar en uit Gods Woord en wet, een relatief gezag, waardoor de plicht mede bepaald en het geoorloofde beperkt wordt. Zoo oefent ook de christelijke zede als gevestigde praxis mede haar invloed uit op het gebruik der christelijke vrijheid, terwijl zij zelf daarbij object der zedelijke beoordeling blijft en, zo nodig, dient Gereformeerd. In zijn door de praecisitas geleide casuïstiek treedt ook de christelijke zede herhaaldelijk op als hulpnorm, argument en motief.

In bovenstaande citaten van Dr. Steenblok waarbij hij zich óf beroept op Voetius, óf Voetius uitlegt, zit een hiaat. Steenblok schrijft:

Beide, Wet en Evangelie, komen in ruimer en enger zin voor.

In ruimer zin grijpen zij op elkaar in, maar *in de engere zin staan zij tegenover elkaar.*

Dan is de Wet de zedelijke norm voor de kennis en dienst Gods, *de regel voor geloof en leven*, maar het Evangelie bevat de beloften-inhoud van het genadeverbond.

... (zie citaat)

Het Evangelie is motief, *de Wet de norm voor het christelijk leven en handelen*. De Wet wortelt in Gods recht, het Evangelie in Gods barmhartigheid evenals het genadeverbond.

Citaat uit: 3. Decaloog en Evangelie.

Sttaande in de evangelische vrijheid, waarmede Christus hem omgord heeft, is hij echter onderworpen aan de wet der vrijheid en haar leiding (directio), aan de volkomen verplichting tot betoning van dankbaarheid en nieuwe gehoorzaamheid naar de Wet Gods (decaloog) als regel en richtsnoer voor geloof en leven. Zo na als vóór Christus is de zedenwet de volkomen norm der goede werken.

In De Gereformeerde Dogmatiek, door Dr. C. Steenblok, schrijft hij:

(Uitgave: De Gereformeerde Pers, Gouda. 1996.)

Onder nr. Nr. 1057, letterlijk:

"Onder welke wet valt de eis van *geloof en bekering* in de bediening van het verbond vóór de wedergeboorte?

Onder de wet van het werkverbond met haar strenge eis en vloek."

Dit is totaal onbegrijpelijk. *Bekeert u en geloof het Evangelie* is de leuze van de Evangelieboodschap. Om Steenblok tegemoet te komen kan je zeggen: geloof aan de wet en bekering van zonde wordt ook in de wet bevolen. Ja, natuurlijk. Maar waarom het Evangelie van Jezus Christus in de uitwendige roeping verzwijgen of ontkennen?

Steenblok leert dat de Wet van God, de decaloog, of Tien Geboden de regel zijn voor geloof en leven. En dat het bevel tot geloof en bekering als de eis van het werkverbond is.

Deze leerstelling is niet compleet en als zodanig niet overeenkomstig de Schrift en de uitleg ervan door al de Gereformeerde theologen. Het Werkverbond kent geen bevel tot Geloof en bekering, want deze was in de Staat der rechtheid niet nodig. Bevel tot geloof en bekering ontstaat direct of eerst nadat de Heere het Genadeverbond had geopenbaard in de eerste Moederbelofte.

De wet als een regel van geloof en leven heeft alleen plaats als men de wet neemt in de bredere zin, namelijk Gods Woord, Wet en Evangelie. Daarvan schrijft Steenblok:

Beide, Wet en Evangelie, komen in ruimer en enger zin voor.
In ruimer zin grijpen zij op elkaar in.

Echter Steenblok plaatst de leer van het Evangelie onder de Wet.

Zo ná als vóór Christus is de zedenwet de volkomen norm der goede werken.

Daarmee ent hij het Evangelie op de Wet. Het gevolg hiervan is dat de bediening en de prediking van het Evangelie een wettisch karakter draagt. De geestelijke vrijheid van de kinderen van God is gegrond in het Offer van Christus en de vrijmakende kracht van God de Heilige Geest. Paulus beschrijft de Evangelische vrijheid o.m. in Romeinen 8 vers 2. *Want de wet des Geestes des levens in Christus Jezus heeft mij vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods.* Vers 5 *Want die naar het vlees zijn bedenken dat des vleses is, maar die naar de Geest zijn bedenken dat des Geestes is.* Uit het gehele hoofdstuk in vergelijking met Romeinen 6 blijkt dat de Werkmeester van geestelijke vrijheid de Heilige Geest is. Naar de Geest wandelen, is leven naar de norm of richtsnoer van het Evangelie door de Geest geautoriseerd. Dit Evangelievoorschrift van het leven der gelovigen wordt nader omschreven in Romeinen 12 tot en met hoofdstuk 15. Deze Evangelische richtlijnen sluit alle geboden van de wet in die er ooit zijn gegeven, alle voorschriften van het burgerlijke leven en tevens wijst ze op Hem die het einde ten Doel van de wet is, Jezus Christus. In dit geloofsleven heb je Mozes niet tegen, *want Mozes heeft van Mij geschreven*, zegt Jezus. Deze kostbare *wet des geloofs* omschrijft en verklaart Paulus uitvoerig in de Galatenbrief, waar hij besluit: *vervult alzo de wet van Christus*. Jakobus noemt deze de *Koninklijke wet 'een wet der vrijheid'* die uit Gods barmhartigheid gegeven is. Deze Koninklijke wet der vrijheid is niet de wet der 10 geboden op zichzelf genomen, want bij de minste overtreding spreekt zij een vloek uit.

Vergelijken wij nu de citaten van Steenblok met de meditatie over *de praktijk der godzaligheid* door Voetius geschreven, dan blijkt dat Steenblok Voetius niet volledig recht doet. De klemtoon bij Steenblok ligt op de wet der 10 geboden en bij Voetius op het Evangelie van Christus en de Koninklijke wet der vrijheid als regel van geloof en leven. Overigens was de Decaloog toch mede een uitgangspunt voor Voetius' leer over de praktijk van Godzaligheid. Op deze manier, volgens de verklaring van de tekst Jac. 2:12, hier voren beschreven:

"Belijdt echter de waarheid en sta haar voor: Tot de allerminste artikelen toe - met hun grondstellingen en leringen die eruit voortvloeien -- of met even zoveel woorden of door een noodzakelijk en Goddelijk gevolg in het woord vervat, volgens de wijze van leren van Christus, Matth. 22 : 29, 31, 32. [tekstverwijzing klopt niet] Tot de allerminste en laatste gevallen der consciëntie toe, *zoals de Tien Geboden van de Catechismus en onze theologen uit het Woord van God hebben verklaard, en dat ook naar Christus' methode van leren*, Matth. 5 : 21 - 22 en 1 Joh. 3 : 5, Rom. 7 : 7."

Ds. J. van der Haar zegt in het Reform. Dagblad 13 juni 1980, n.a.v. dr. C. Steenblok: "Rondom verbond, roeping en doop." Uitgave Gereformeerde Pers, Gouda, 1979.

Hoe kan en durft dr. Steenblok deze eis en oproep tot bekeringen geloof te beperken

tot het "herboren volk"?

Dat is mij een raadsel. Zo zou de prediker eigenlijk alleen maar een boodschap hebben voor de uitverkorenen en wedergeborenen. En dan horen de overigen zich weinig of nooit aangesproken.

Ds. Van der Haar zegt enkele regels verder: ... *Ook hier weer een eenzijdige, onvolledige aanhaling van een oudvader.*

Dit onderscheid lijkt misschien theoretisch/dogmatisch niet zo groot, maar praktisch is het een buitengewoon onderscheid in de fundamentele zaken van het geloof. Heel de brief van Paulus aan Galaten was juist gericht tegen deze vermenging van de wet en evangelie. Deze vermenging had de gemeenten beroerd en verdeeld, het leven des geloofs verzwakt en de gemeente in twist en tweedracht gebracht. Maar het ergste was volgens Paulus, dat de heerlijkheid van Christus door vermenging van eigen werken in leer en leven, verduisterd werd, het volmaakte offer van Christus wordt gekleineerd, de vermaking van de gelovigen in de Vader door Christus, wordt afgezwakt en de inwoning van God de Heilige Geest in de gelovigen geminimaliseerd. Want de Geest is de Werkmeester van het geloof en tevens van het richtsnoer in het geloofsleven. *Indien gij naar de Geest leeft zult ge eeuwig leven.* Als wettische dienstbaarheid zoals hier omschreven niet eindigt in Christus, eindigt ze in het vlees. En die naar het vlees leeft moet sterven. "Gij zijt van de genade vervallen"

Hieronder volgt nog een verkort uittreksel uit bovenstaande meditatie van Voetius.

"Daarop besluit hij tenslotte in het 12e vers met deze vermaning, dat ze - afleggende alle vleselijke vooroordelen en inzichten - oprecht, heus en eenvoudig, zichzelf zouden conformeren aan en schikken - waardig hun belijdenis en de praktijk van het Christelijke leven - **naar het geloof van Christus en de wet der liefde.** Hij schrijft immers: "**Spreekt alzo en doet alzo, als die door de wet der vrijheid zult geoordeeld worden.**" Jacobus 2: 12

Hiertoe dienen twee dingen onderzocht te worden:

- a. *Wat onder de wet der vrijheid verstaan wordt; en*
- b. *Wat het betekent, door de wet der vrijheid geoordeeld te worden.*

Het woord "wet" komt in meerdere betekenissen voor.

5. Want het betekent soms de *Wet der Tien Geboden.*
6. Maar het wordt ook wel gebruikt voor *het Evangelie*, Rom. 3 : 27.
7. In ruimere zin omvat het woord wet de *gehele Leer der zaligheid*, hetgeen algemeen zo opgevat, wordt door de Joden. Immers in Ps. 1 : 2 is "wet" gebruikt voor het *gehele Woord Gods.*
8. Het is hier² de *wet der vrijheid*, zoals die "de volmaakte Wet der vrijheid" genoemd wordt, Jac. 1 : 25 en "de Koninklijke wet", Jac. 2 : 8.

"De Wet der vrijheid wordt zo genoemd, omdat zij als *een Instrument* ons

² In de tekst Jacobus 2 vers 12

vrijmaakt - daaronder verstaan wij dan het Evangelie of de gehele leer der zaligheid, die ons nu is overgegeven - zowel in het algemeen van de zónde, als in het bijzonder van het juk der ceremoniën en met name ook wel van de overbodige tradities, waarmee de Joden met hun kleingeestige voorschriften zijn begonnen. Hierover leest men in Matth. 5. En de apostel zegt in Col. 2 : 20 en 21: "Indien gij dan met Christus de eerste beginselen der wereld zijt afgestorven, wat wordt gij, gelijk of gij in de wereld leeft, met inzetten belast? Namelijk raak niet en smaak niet en roer niet aan". "Staat dan in de vrijheid, met welke ons Christus heeft vrijgemaakt, en wordt niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen", Gal. 5 : 1."

Een bijzonder mooie preek heeft Voetius uitgesproken bij zijn *afscheid van Heusden* op 20 augustus 1634. Uitgave Amsterdam, 1655.

Alleen wandelt waardig den Evangelium, enz. Filip. 1:27.

Op blz. 5 schrijft hij: ... Naar het Evangelie wandelen ... en dat volgens dien, de leer op onze haren en consciëntien levendiger, krachtiger, zoeter, gevoeliger en méér uitgestort is; zonder het drijven en de voorgelij van de harde bengelmeester de wet. ... Blijvende evenwel de Leer des Ouden en Nieuwen Testaments in de grond, of substantie, in wezen één en hetzelfde, enz.

Wandelt waardig (naar) het Evangelie, dat is, zich gedragen, schikken, aanstellen en gouverneren (besturen, regeren) *naar de eis van het Evangelie*, enz.

Voorts betekent het woord *Evangelie* soms de gehele predictie of Leer der Apostelen; niet alleen *bevattende* Gods genadige beloften in Christus nu volbracht, en zo klaar en krachtig voorgesteld, maar ook de vermaningen tot boetvaardigheid, nieuw leven en gehoorzaamheid; *dat is de ganse Wet*. Zo wordt het woord genomen Hand, 14:7, Rom. 2: 16. En zo moeten wij het hier ook verstaan.

Het is intens droevig en jammer dat dr. Steenblok op deze kardinale punten Voetius niet compleet of vollediger citeert. Steenblok houdt Gods kinderen onder de Wet waarop het Evangelie gegrond is en Voetius houdt Gods kinderen onder het Evangelie waarin ook de wet participeert.

Het is pijnlijk om te zeggen, maar de vergelijking met het een en ander bracht ds. J. Van der Haar in het Reformatorisch Dagblad 13 juni 1980 tot de conclusie: ... *weer een onvolledige weergave en uit het verband losgemaakt*.

De Wet van de Heilige Geest

Deze Wet is bijna een onbekend begrip geworden in de theologie. Ook in de publicaties van dr. Steenblok die zo uitvoerig spreekt over de wet de Tien geboden, is ze sporadisch. Het Oude Testament spreekt over de Thora. Dit woord betekent WET, ONDERWIJZING, LERING. In dit licht moet je Psalm 19 en 119 lezen. Paulus zinspeelt hierop als hij schrijft Romeinen 6: 17. ... *Van harte gehoorzaam geworden zijt aan het Voorbeeld der Leer (Thora) tot hetwelk gij overgegeven zijt.*

Het is interessant om de overeenkomsten en tegenstellingen te bekijken tussen de wet (de Thora) van het Oude Verbond en de **wet van het Nieuwe Verbond**, *de Wet van de Geest des levens in Christus Jezus*. Rom. 8: 2. Ook genoemd **de wet van Christus**. Galaten 6:2.

De overeenkomsten zijn onder andere:

- Het geven van de Torah is uit liefde van de trouwe Verbondsgod, het geven van de Heilige Geest evenzeer.
- Het breken van de Torah, - de 2 tafelen werden zelfs letterlijk gebroken - was tot smart van de Geest, Jesaja 63: 20. Het zondigen tegen Christus is ook bedroeven van de Geest.
- De Torah overtuigt mensen van zonde. De Geest van Christus *overtuigt van zonde, gerechtigheid en van oordeel*, Joh. 16:8.
- Onder het oude Verbond werd de Thora op steen geschreven. In het nieuwe Verbond schrijft de Geest van de levende God de Wet, de Leer van Christus in de harten van de gelovigen. 2 Kor. 3:3.
- De leefregel van de Torah was tot zaligheid. De leefregel van het Evangelie is het Leven en vrede.
- Zoals de Torah Gods volk leidde en onderwees naar en in het Beloofde Land, zo leidt en onderwijst de Geest het volk van God naar het Hemels Vaderland.
- Zoals de Torah *als die met geloof in de beloofde Zaligmaker samenging*, levend maakt en de ogen verlicht (Psalm 19:9 en 119:93), zo maakt de Geest levend en verlicht de ogen van het hart, 2 Kor. 3:6.
- De Torah was geschreven door de vinger van God, terwijl Jezus schrijft door de vinger van Gods Geest.
- Oprechte kinderen van God onderhielden de Torah. Oprechte gelovigen in Christus leven naar de Wet van Christus.
- Het moedwillig verwerpen van de Torah werd zwaar gestraft. Het verwerpen van het Evangelie wordt gestraft met het eeuwig vuur, Hebr. 10. De vloek wordt uitgesproken: *Die de Heere Jezus niet liefheeft, zij een vervloeking*. Deze vloek van het Evangelie is veel zwaarder dan die van de wet.

De tegenstellingen zijn onder andere:

- De wet van Mozes was niet machtig om levend te maken, Gal. 3:21. *Wij zijn niet onder de wet, maar onder de genade*, zegt Paulus. God de Heilige Geest is de *Geest des Levens*, Die levend maakt en Persoonlijk woont in het hart van de gelovigen.
- Paulus maakt een tegenstelling tussen de wet, die de vloek en *de dood* ten gevolge heeft wanneer die overtreden wordt en tussen de Heilige Geest Die de grote Levendmaker en Herschepper is. *En hebben wij gezondigd, dan hebben wij een Voorspraak bij de Vader*. (1 Joh. 2:1)

- De wet werd door Mozes gegeven, de middelaar van het Oude Verbond. Mozes was een sterfelijk mens. Het Evangelie is door Jezus gegeven. Hij is de Levende Wet, of Torah in eigen Persoon. Jezus is bij Zijn Vader in de Hemel, dus wij zien Hem niet. Nu komt de Heilige Geest in het hart van de gelovigen wonen en openbaart Christus in hun ziel. Niet visionair, *maar de Geest zal het uit het Mijne nemen en zal het u verkondigen*. Hij zal u alles indachtig maken wat Ik gesproken heb, Hij zal u in de Waarheid leiden. (Joh. 14). Hij vertegenwoordigt dus Jezus, het Levende Voorbeeld, in de ziel. Dat is wat Paulus leert in Romeinen 8.
- Mozes gaf de wet, maar hij kon geen kracht geven om die te onderhouden. Paulus schrijft in Romeinen 8: *Wij bedenken dat des Geestes is*, vers 5. De Heilige Geest is een Inwoner in de ziel, vers 9. Die geeft kracht in de heiligmaking, vers 13. *Hij is de Leidsman*, vers 14. *Hij werkt in ons een kinderlijke gehoorzaamheid, roepend Abba, Vader*, vers 15. *Hij getuigt in ons hart dat wij kinderen en erfgenamen zijn*, vers 16. *Die Geest zucht in ons, om de totale vrijmaking van het lichaam des doods te mogen krijgen*, vers 23. *Die Geest bidt voor ons*, vers 26. Dat wil zeggen, de Geest bidt ons vóór. De Voorbidder is in de hemel maar de Geest bidt ons vóór. Zoals Paulus zegt: *Die Geest doet ons bidden voor onze broeders, de Israëlieten*, Rom. 9-11. Enz. Wie onder de hemel kan en wil een beter, wijzer en liefdevoller Leraar aanwijzen?
- Als ergens het Leerambt en Wetgeversambt van de Heilige Geest duidelijk naar voren komt dan is het wel in Hebreeën 8. Mozes was een type - of een afschaduwing, vers 5 - van Christus, de Middelaar van een beter Verbond. De hele tabernakeldienst was een type van de Middelaarsbediening van Christus. Het volk van Israël was een type van de gelovigen in Christus in de dagen van het Nieuwe Verbond. Het volksverbond op de Sinaï was een type van het Nieuwe Verbond. De wetgeving op 2 stenen tafelen was een type van het inschrijven van de wet in het hart van de gelovigen. De stenen tafelen waren niet zozeer een type dat de Wet eeuwigdurend was, - de stenen werden na enkele dagen al verbroken - maar dat de Israëlieten een hart hadden zo hard als een steen. Alles had een tijdelijk karakter, alles was voelbaar, hoorbaar en zichtbaar. Zie ook 2 Korinthe 3, waar Paulus schrijft *dat de Geest des levenden Gods Zijn werk geschreven had, niet in stenen tafelen, maar in vlezen tafelen des harten*. Toen Mozes van de berg Sinaï kwam en zag dat het volk de wet al verbroken had, brak hij doelbewust de twee stenen tafelen. Waarom? Mozes stond als vertegenwoordiger van Israël nu schuldig voor God. Hierin was Mozes een uitnemend type van Christus die in de plaats van Zijn schuldig volk tot God naderde. Christus nam de complete schuld van Zijn volk op Zich.
- Het verbond op Sinaï was tijdelijk. Het werk van Gods Geest in het maken van een Nieuw Verbond is geestelijk en eeuwigdurend. "Dit is het verbond wat ik met het huis Israëls maken zal na die dagen, Ik zal Mijn wetten in hun verstand geven, en in hun harten zal Ik die inschrijven, en Ik zal hen tot een God zijn; en zij zullen Mij tot een volk zijn." "Als Hij zegt: een nieuw verbond; zo heeft Hij het eerste oud gemaakt. Dat nu oud gemaakt is en verouderd, is nabij de verdwijning." (Zie ook Jer. 31:31-34) Wat is dat *verouderd verbond* met daarin besloten de verouderde wet van dat verbond? Het is niet het Genadeverbond wat God oprichtte met Adam, wat Hij herhaalde met Abraham en veel andere voorvaders. Want die inhoud: *Ik ben de Heere uw God*, geldt nog. Het oud verbond is de Nationale openbaringsvorm van het Genadeverbond wat de Heere op Sinaï sloot met het volk van Israël. Het is vervuld door de Wetgever Zelf.
Wat is die *wet* die de Heilige Geest inschrijft in onze harten? De wil des Vaders,

door Zijn Zoon geopenbaard en Hem in alles te gehoorzamen, Hebr. 5:9. *“In welke wil wij geheiligd zijn, door de offerande des lichaam van Jezus Christus.”* Hebr. 10:10. Een nieuw verbond, nieuw Evangelievoorschrift, nieuwe wetten in het hart, nieuwe vorm van bidden in de Naam van Christus, nieuwe Eredienst en ambt dragers, nieuwe sacramenten en ook nieuwe grenzen, wereldwijd.

De Leefregel van de Wet van de Geest van Christus heeft *Christus tot Voorbeeld en Gods Woord tot inhoud*. Alle wetten die God ooit heeft gegeven zijn geconcentreerd in het Evangelie waarvan de Heilige Geest de Auteur is.

In Zijn afscheidsrede verbindt Jezus ‘Mijn liefde’, ‘Mijn blijdschap’, ‘Mijn vrede’ als Voorbeeld tot het houden van Zijn liefdegeboden. Joh. 14-16. Liefde is de ‘band van de volmaaktheid’, Kol. 3:12.

Liefde (Grieks agapè) is de Natuur van God zelf. God is Liefde. Zijn Liefde stort Hij uit in het hart van de gelovige door de Heilige Geest, (Rom. 5:5). Paulus spreekt over ‘liefde van de Geest’, Rom. 15:30; ‘liefde in de Geest’, (Kol. 1:8).

Vrede met God door onze Heere Jezus Christus is de vrucht van rechtvaardigmaking. (Rom. 5:1). De ‘eenheid van de Geest’ wordt bewaard ‘in de band van de vrede’, (Ef. 4:3, 5).

Blijdschap in de Heere, is de vrucht van de gelovige vereniging met Christus. Echte blijdschap is blijdschap in de Heilige Geest, (Rom. 14:17).

Nu, *deze liefde, vrede en blijdschap in de Heere* heeft zijn uitstraling in de omgang met medegelovigen, ja met al zijn naasten. Paulus somt de vruchten van Gods Geest in de gelovigen op in Galaten 5:16-26.

Deze liefde, vrede en blijdschap in de Heere heeft zijn uitstraling in de omgang met medegelovigen, ja met al zijn naasten. Paulus somt de vruchten van Gods Geest in de gelovigen op in Galaten 5:16-26.

‘En ik zeg: Wandelt door den Geest en volbrengt de begeerlijkheden des vleses niet. Want het vlees begeert tegen den Geest, en de Geest tegen het vlees; en deze staan tegen elkander, also dat gij niet doet, hetgeen gij wildet. Maar indien gij door den Geest geleid wordt, zo zijt gij niet onder de wet. De werken des vleses nu zijn openbaar; Maar de vrucht des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid. Tegen de zodanigen is de wet niet.

Deze leefregel heeft niet alleen Christus tot Voorbeeld, maar Jezus Zelf geeft Zijn Vader tot Voorbeeld, zowel voor Hem als voor al Zijn kinderen. Zie Matthéüs 5 en vooral het laatste vers: *Wees dan gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader, Die in de hemelen is, volmaakt is*. Het laatste Woord van Jezus was: *Lerende hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb*. Matth. 28.

Deze leefregel is dus tot eer van God de Vader, tot verheerlijking van Christus, tot roem van de Heilige Geest, tot eeuwig voordeel van een gelovige en tot stichting van de naaste. Geloofd zij God, voor Zijn onuitsprekelijke Gave!

Stelling 10: "Door den val is de logische denkfunctie niet aangetast geworden.

Deze stelling van dr. Steenblok heeft hij uitgesproken na zijn verdediging van zijn proefschrift *Voetius en de sabbat*; ter verkrijging van de graad van Doctor in de Godgeleerdheid, 4 juli 1941.

Ze heeft enige toelichting nodig. Ons verstand bezit een logische denkfunctie. Dat is een gave van God. Maar, hoe gebruiken we die?

Ten opzichte van onze begrippen van God in Zijn Wezen en Woord, is deze verduisterd. En ten opzichte van onze medemens wordt die dikwijls tegen Gods wil gebruikt.

Sommigen hebben gemeend dat dr. Steenblok dit beschreef toen hij nog in de Gereformeerde kerk predikant was in een onbekeerde staat. Want, als hij geestelijk licht zou hebben, had hij deze stelling nooit gelanceerd.

Maar dit is niet zo. Dr. Steenblok wist en leerde heel goed dat ons verstand geestelijk verduisterd is door de zonde. Maar hij redeneert vanuit scholastiek en om dat juist in te zien moeten we iets van de scholastiek kennen.

Als ons zondig verstand en rationalistisch denken indringt in het kabinet van de Goddelijke raadsbesluiten pleegt ze roof uit het hemels kabinet; inbraak in het hemels paleis. Het gevolg is opstand tegen de soevereiniteit van God en een grote duisternis over onze wil en verstand. Welke bedekking door Christus kan weggenomen worden bij een geloofsdoorbraak gegrond op de Schriftuurlijke leer.

Men zegt dat stellingen bij promoties bedoeld zijn om een discussie uit te lokken. Nu, in een dissertatie over de Sabbat bij welke gelegenheid deze stelling gedeponereerd werd, past ze m.i niet goed. Maar filosofisch gezien in de klassieke termen is ze duidelijk voor een kenner van deze materie.

Eenvoudig zouden we kunnen zeggen, ons lichamelijk oog is niet aangetast werd door de val. Het bleef goed kijken. Maar dan mogen we er ook wel bij zeggen: Ons oog is wel aangetast door de zonde, ja de zonde kwam o.a daardoor binnen. En nog een stap verder. De duivel speelde met zijn uiterst geslepen logica in op het woord van God: 'Gij zult daarvan niet eten'. *Nee, zei de duivel, de logica daarachter is, dat je als God zult worden.*

Het is wel jammer dat een klassieke denkwijze bij Steenblok soms de overhand heeft in de uitleg van de Dogmatiek, die de Schrift lijkt te overheersen. In de eenvoudige preken van Steenblok kom je zoiets niet tegen. Deze zijn heel goed opgebouwd in exegese en bevinding; hoewel de bevinding niet zo diepgaand is.

Scholastiek speelt bij Voetius ook een rol mee. Voetius reageert tegen Descartes en beroept zich daartoe op Aristoteles, die hij *onze wijsgeer noemt*. Deze vorm van apologetische scholastiek stuit op geen bezwaar bij betrouwbare theologen.

Zie hiervoor het leerzame boek: *De scholastieke Voetius*, een luisteroefening aan de hand van Voetius' *Disputationes Selectae* / W.J. van Asselt, E. Dekker (red.). – Zoetermeer, Boekencentrum, 1995

Voetius schrijft: *Over de menselijke rede in de geloofszaken* (De *ratione humana in rebus fidei*) *dat de rede in dienst moet staan van de Schrift.*

Christus, de profeten en apostelen hebben namelijk ook door middel van logische gevolgtrekkingen hun leerstukken bewezen. Paulus disputeerde in de brief aan de

Romeinen en Galaten over de rechtvaardiging van de goddeloze. En in 1 Korinthe 15 over de opstanding. Hij weerlegt in Handelingen 17:16-18 de filosofen op een redelijke wijze.

Er is ook een *heilige logica*. Christus als Middelaar is het Hoofd van het Genadeverbond. De gelovigen zijn Zijn geestelijk lichaam. Wat het Hoofd heeft, krijgen al de leden; het is een éénheid. Het Hoofd moest door lijden geheiligd worden, de leden eveneens. Het Hoofd is opgestaan, dan is de logica dat de leden volgen. Het Hoofd ging na Zijn lijden in de eeuwige Heerlijkheid, ergo, de leden als Zijn Bruidskerk ook: eEeuwige heerlijkheid in de tegenwoordigheid van de Vader met de Heilige Geest.

Maar van het misbruik van logica etc., waarschuwt Paulus heel ernstig: "Zie toe dat niemand u als een roof vervoere door de filosofie en ijdele verleiding naar de overleveringen der mensen, naar de eerste beginselen der wereld, en niet naar Christus." Joodse en heidense filosofie en een vermenging van beide is de doodsteek voor het Evangelie van vrije genade.

Middelburg, 21 december 2018, de kortste, donkere dag.

Post tenebras lux – Na duisternis het Licht

Willem Westerbeke

Tot slot een vers op het overlijden van Voetius.

**Dichtkundige zielszangen opgezongen door Philippus van Sorgen en
verscheidene andere zanglievers. Dordrecht, 1677**

Nageklaagd over het grote verlies en schadelijk afsterven van de E.G. En Hoog. G.
Heer Gisbertus Voetius.

Daniel 12 vers 3. *Die er velen rechtvaardigen, enz.*

Job 5 vers 26. *Gelijk de koornhoop te zijner tijd opgevoerd wordt.*

Zang.

*Voegt ons een blijde of droeve stem
wyl Isr'els ruiters, Isr'els wagen,
ten paradijse werd gedragen.
Ons hart dat ons hier in de klem,
doch ongegrond, misbaar te drijven,
't laat ik voor hopeloze blijven.*

*O, Gijsbert Voet! O waardig hoofd!
Uw ster niet van de laatste grootte,
zegt menig ram terneer te stoten,
Maar nooit werd uwe glans verdoofd.
In spijt van spotter en van schelder,
zo blonk uw fakkelen even helder.*

*Gij hebt de koude van de nacht,
en hitte van de dag gedragen.
O held! Na zoveel zure vlagen,
vindt gij de ruste nu wel zacht,
Gij zegepraal terwijl wij strijden,
maar die durft uw dit lot benijden?*

*Dus sprak dan Jezus tot Zijn knecht,
o Voet, Ik zie dat uw talenten,
gewassen zijn tot de dubb'le renten.
't Vervallen hebt gij opgericht,
En 's vijands hoogten hielp gij slechten,
En Babels muur met ernst bevechten.*

*Gij hebt uw taak nu afgedaan
in dez' bedeling van Mijn stonden.
Zijt gij in 't werken trouw bevonden
Gij hebt Mijn Raad gediend; welaan
Kom in, bezit de vreugd uws Heeren,
Want Ik heb lust u te eren.*

(Volgt nog een tegenzang en wederzang)

Philip van Sorgen; theologisch student.

Gisbertus Voetsius overleed op 1 november 1676 te Utrecht. Hij is evenals Jacobus Koelman (1633-1695) begraven in de St. Catharijne kerk, de huidige R.K. kathedraal te Utrecht.

Andreas Essenius (1618-1677), hoogleraar te Utrecht, hield op 4 november 1676, de dag na de begrafenis, de "oratio funebris", zgn. lijkpredicatie.

Gepubliceerd Ref. Dagblad op: 17 oktober 2007
 Huib de Vries

Eerherstel voor Voetius

Dr. W.J. van Asselt: "Ik ben onder de indruk gekomen van de breedte en de geweldige denkkraft achter zijn theologische concept."

Zijn conservatieve ideeën zouden de voortgang in de wetenschap in de weg hebben gestaan, met zijn scholastieke methode drong hij de bevrijdende boodschap van het Evangelie in een dwangbuis.

Dr. W.J. van Asselt leerde door bestudering van bronnen de andere Voetius kennen. Waar Voetius voor opkwam, was het onderricht van de kerk der eeuwen.

Naast de deur van zijn ietwat chaotische studeerkamer hangen twee portretten. Coccejus bovenaan, Voetius eronder. Aan de verbondstheoloog Coccejus, zijn eerste liefde, wijdde dr. W.J. van Asselt zijn dissertatie. Met Voetius had hij in die tijd minder. Net als veel collega's beschouwde hij de eerste hoogleraar aan de theologische faculteit in Utrecht, waar hij zelf kerk- en theologiegeschiedenis doceerde, als een geniale maar tegelijk starre theoloog. Tot hij de geschriften van Voetius ging onderzoeken, waaronder de vijf kloeke delen met *Disputationes selectae*. In het Latijn, in oude druk. Daaruit kwam een totaal andere figuur naar voren dan die hij kende uit stereotiepe beschrijvingen.

Collega's met wie de kerkhistoricus uit Ede samenwerkt in het wetenschappelijk onderzoek dat hij nog steeds verricht, verging het niet anders.

"Het begon met het onderzoek van de scholastiek, dat in de jaren tachtig op gang is gekomen. Daardoor ontdekten we dat het historisch onjuist is om een discontinuïteit te creëren tussen de reformatoren en de latere gereformeerde theologen. Scholastiek is lang gezien als filosofisch gepriegel, waardoor de frisse boodschap van de reformatoren bedolven zou zijn. In werkelijkheid was de scholastiek vooral een methode, om zaken helder te krijgen, die niet van invloed hoeft te zijn op de inhoud.

Ik heb grote bewondering gekregen voor de nauwkeurigheid waarmee Voetius Bijbelse begrippen en inhouden definieerde. Theologen kletsen vaak maar wat raak en gebruiken begrippen zonder die eerst zorgvuldig af te bakenen. De tegenstelling tussen Coccejus als bijbels theoloog en Voetius als steile scholasticus doet geen recht aan de werkelijkheid. *Het zijn geen tegenpolen, maar ze vullen elkaar aan.*"

Omgangsoecumene

Het gebruik van de scholastiek beschouwt Van Asselt als een middel waarmee mannen als Voetius de gereformeerde theologie, die ook academische theologie werd, een eigen identiteit probeerden te geven. "Tegenover vooral rooms-katholieken, socinianen en arminianen. Het ging hem niet alleen om innerlijke vroomheid, maar ook om het debat met de cultuur van die tijd en de opkomende filosofie van Descartes."

Door de ontdekkingen die hij deed, nam Van Asselt geleidelijk afstand van de opvattingen van zijn leermeester prof. S. van der Linde. "Die moest niets van de scholastiek hebben. Graafland, bij wie ik gepromoveerd ben, idem dito. Bij hen stond Calvin tegenover de calvinisten, de latere gereformeerden. Door bronnenonderzoek is mijn beoordeling van Voetius veel positiever geworden. Treffend vind ik de slotregel van een gedicht van de nota bene rooms-katholieke Anton van Duinkerken, dat hij maakte nadat hij de biografie van Duker over Voetius had gelezen: *"Wie is op heden*

groter, wie oprechter."

Hij stond ook bekend als een geharnast polemist. "Op papier kon Voetius heel fel zijn, dat wil ik niet wegpoetsen, maar in de dagelijkse praktijk viel het allemaal wel mee. Zo had hij een remonstrantse huisarts. We noemen dat omgangsoecumene. Hij was ook een pleitbezorger voor de doopsgezinden in Zürich, tegen wie naar zijn mening te hard werd opgetreden. In Utrecht heeft hij zich zelfs ingezet voor de hereniging met lutheranen. Dat zijn facetten van Voetius die te veel onder het tapijt zijn verdwenen. Waar Voetius voor opkwam, was het onderricht van de kerk der eeuwen. Hij zag een continuïteit van Augustinus via de westerse kerk van de Middeleeuwen naar de gereformeerde theologie.

Vandaar dat hij volop rooms-katholieke auteurs citeerde, met de beroemde motivatie: *Waar ze goed zijn, zijn ze zéér goed.* Ook dat valt buiten het gangbare beeld van Voetius, als een eng-gereformeerde vroomheidstheoloog die ieder buiten eigen kring veroordeelde. Een remonstranten- en een papenvreter. Wel was hij voortdurend met hen in debat. De Bijbelse boodschap probeerde hij te vertalen naar alle terreinen van het leven.

Beriep Abraham Kuiper zich terecht op Voetius?

"Kuiper heeft er alles aan gedaan om zichzelf een traditie te verschaffen. De 17e-eeuwse theologen heeft hij gelezen door een 19e-eeuwse bril en gebruikt voor zijn eigen neo-calvinistische concept. In werkelijkheid zijn er fundamentele verschillen tussen Kuipers leer van de gemene gratie en de visie van orthodox gereformeerde theologen in de 17e eeuw als Voetius.

Je moet er voorzichtig in zijn om theologen uit vroeger tijden voor je eigen karretje te spannen. Als historicus heb ik ook groot bezwaar tegen het normatief maken van één persoon voor een bepaalde ontwikkeling. Daarom spreek ik liever over de gereformeerde dan over de calvinistische traditie. Mijn grondstelling is: Bekijk die 17e-eeuwse jongens nou niet vanuit moderne agenda's, als oprijlaantje naar je eigen theologische opvattingen, maar onderzoek wat ze in hun eigen context hebben gezegd en gedaan, tegen welke achtergrond.

Voetius is voor mij niet normatief voor het heden, wel probeer ik zijn intenties te verstaan. Ik ben onder de indruk gekomen van de breedte en de geweldige denkkraft achter zijn theologische concept, zoals dat ook naar voren komt in de dissertatie van Andreas Beck, die op 21 september in Utrecht is gepromoveerd.

Een topprestatie.

Hoe wist Voetius de nadruk op innerlijke vroomheid te combineren met betrokkenheid op alle mogelijke terreinen van het leven?

"Voor ons is dat lastig te begrijpen, maar bij hem gingen die twee harmonieus samen. Zoals hij ook rationaliteit en mystiek op een evenwichtige wijze met elkaar verbond. In onze tijd zie je vaak het een of het ander domineren. Bij Voetius vind je, net als bij Augustinus en Anselmus, een prachtige integratie van die twee. Daarin is hij zeer actueel voor deze tijd."

In het boekje over Voetius dat u onlangs publiceerd, belicht u onder meer zijn strijd tegen sociale ongerechtigheid. Was hij voor eigen tijd een progressief man?

"Dat vind ik zeker. In zijn strijd tegen het misbruik van de kerkelijke goederen en de praktijken van de Lombarden, die woekerrente vroegen, kwam hij op voor wat hij de schamele gemeente noemde. Ik ontken niet dat er ook een kerkelijke en politieke kant aan zat, maar dat gold voor alle twistpunten in die tijd, inclusief het geding rond

Arminius. Politiek en theologie waren nauw verstrengeld. Dat neemt niet weg dat Voetius oprecht begaan was met mensen die de dupe werden van onchristelijke woeker. In die strijd tegen de Lombarden heeft hij het overigens verloren van de regenten, die in het algemeen arminiaans georiënteerd waren."

Voetius publiceerde ook over *de reikwijdte van de verzoening*. Welke positie nam hij in?

"Binnen de grenzen van de gereformeerde orthodoxie zag hij ruimte voor verschillende posities. Ook de theologie van Saumur, die een middenpositie tussen calvinisme en arminianisme innam, rekende hij nog tot de orthodoxie. In zijn definiëring was hij vaak scherp, in de uitwerking mild."

Wat heeft u persoonlijk het meest aangesproken in de werken van Voetius?
"Zijn analyse dat de hele werkelijkheid berust op een vrij wilsbesluit van God. Dat besluit was niet absoluut noodzakelijk, alsof God niet anders kon, maar contingent, zoals Voetius het noemt. De schepping van de wereld, het zenden van Christus, het zijn daden van Zijn vrijheid. Omdat Gods besluiten contingent zijn, is ook onze werkelijkheid contingent. De leer van de verkiezing leidt bij Voetius niet tot een determinisme waarin alles vast ligt, waardoor een vorm van fatalisme dreigt te ontstaan. Wij zijn niet de gevangenen van Gods besluiten en God is niet de gevangene van Zijn eigen besluiten. Wat hij daarover zegt, is actueel voor alle tijden.

N.a.v Voetius - een inleiding met kernteksten, door dr. W.J. van Asselt; uitg. De Groot Goudriaan, Kampen; 154 blz.